

Meester Tenzij

*Een verhaal door
HHoextra*

Copyright

Auteur boek: HJWM Hoekstra

Titel boek: *Meester Tenzij*

© Augustus 2022, HJWM Hoekstra

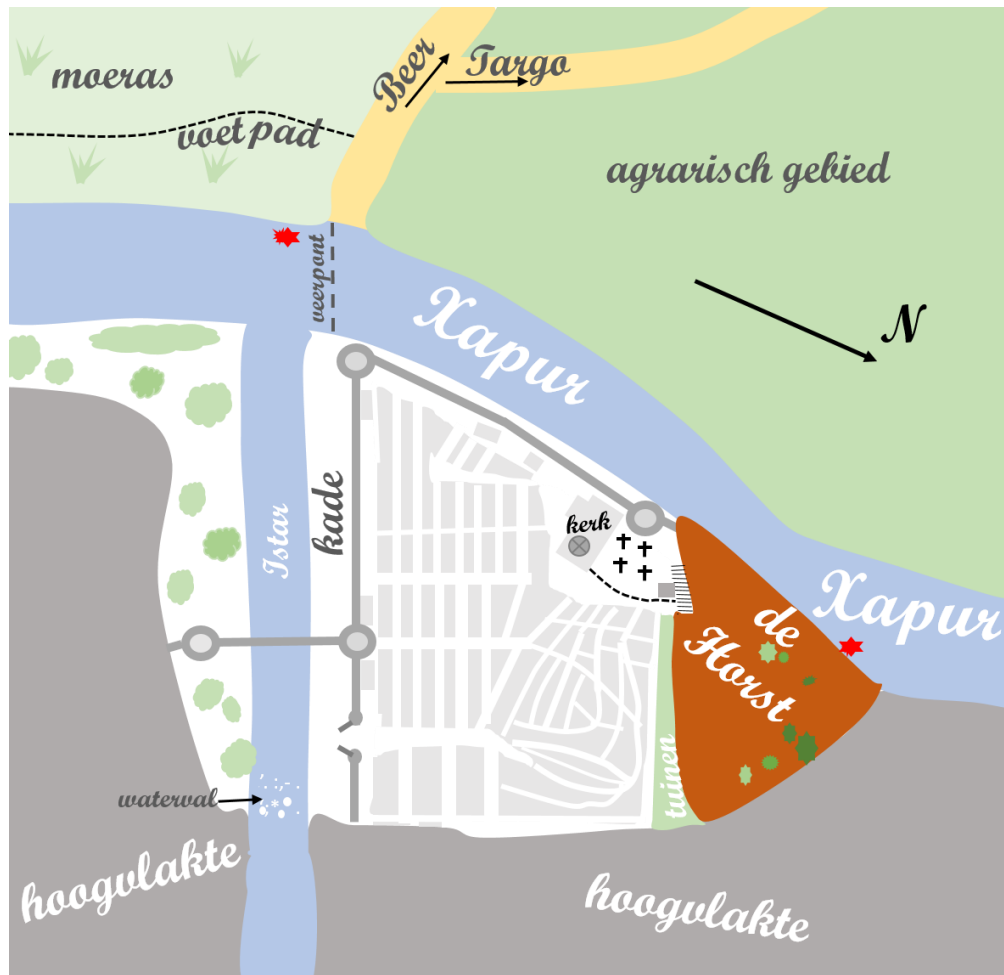
Uitgegeven in eigen beheer via <http://hhoextra.nl/Verhalen>

(hjwmhoekstra@ziggo.nl)

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Een verkenningstocht op een zomerdag AD 1538

De stad Stredo in het jaar 1538

Bij de kade aangekomen bespeurt Xarbo een nerveuze drukte die zijn verontrusting alleen nog maar doet toenemen. Ook bij zijn vrienden bemerkt hij iets van een toegenomen alertheid door de manier waarop ze de omgeving in zich op lijken te zuigen en door hun ongebruikelijke zwijzaamheid. Gewoonlijk is er rond de kade langs het riviertje de Istar, beide net buiten de stadsmuur van de stad Stredo gelegen, altijd wel wat bedrijvigheid van een aantal werklui die een paar koggen, loom in de Istar liggend, aan het laden of lossen zijn. Hij mist vandaag de geuren van hout, huiden, teer en van andere handelswaren die hier gewoonlijk voor langere tijd blijven hangen. In plaats daarvan vult een brandlucht, die van over de rivier de Xapur lijkt te komen aanwaaien, zijn neusgaten.

De stad Stredo ligt ingeklemd tussen een bergrug die steil achter de stad oprijst, een brede rivier, de Xapur, die met een bocht om de stad loopt en deze toegang geeft tot de zee in het noorden en het riviertje de Istar dat zich van de rotsen stort en de stad van helder water voorziet voordat het uitmondt in de Xapur.

Op de weergang bovenop de stadsmuur langs de Istar en op de vertakking daarvan naar de overwelling boven de waterpoort over de Istar zijn ambachtslui druk in de weer met gereedschappen en timmermaterialen om de luiken in de moordgaten gevechtssklaar te maken. Ook de balkgaten, waar de balken doorheen kunnen worden gestoken om de plankieren te steunen, worden geïnspecteerd en schoongemaakt. Vanaf deze plankieren kunnen verdedigers van de stad de vijand bestoken met pijlen, kogels en met gloeiend pek, waarna ze zich -als ze te zeer belaagd worden- kunnen terugtrekken achter de stadsmuur, via de moordgaten. Onderwijl staan groepjes soldaten, veelal huurlingen, gewapend met haakbussen en lansen op de weergang en ook op de kade somber toe te kijken. Xarbo merkt dat enkelen van hen dromerige en ietwat broeierige blikken werpen in de richting van zijn vriendin Ynzoe, die een stuk met hen oploopt. Hij signaleert een zekere opwindning in de ogen van deze strijders die spoedig te maken zullen krijgen met een wrede, goed bewapende en niemand ontziende tegenstander. De stad Stredo heeft in het verleden weliswaar een groot aantal belegeringen goed doorstaan maar de kanonnen van de strijders der Banza's, twee volgens sommige geruchten, zullen zowel de waterpoort als vervolgens de stadspoort moeiteloos aan puin kunnen schieten.

Aan het eind van de kade, bij de aanlegplaats van de veerpont over de Xapur en bij het Zuiderbastion, ontwaart Xarbo een groep vluchtelingen, waarschijnlijk afkomstig uit omliggende dorpen of van boerderijen uit de omgeving van de stad. Ze komen hen over de kade tegemoet lopen en gaan in de richting van de stadspoort. Ze maken, met hun zo te zien inderhaast bijeen gebonden bundels en zakken op ruggen en schouders, een nogal haveloze indruk. Ynzoe neemt deze vluchtelingen aandachtig op, terwijl ze bij het wandelen haar voeten behoedzaam lijkt neer te zetten. Het is alsof ze, hoewel de vormen van haar lichaam verhuld worden door een lange japon, niet al te veel deining wil veroorzaken. Al sinds zijn vroegste jeugd kent hij haar als een zachtaardig, ingetogen meisje zoals ze door de straten van Stredo liep, vaak met een boodschap van haar moeder, de kruidenvrouw van de stad. Pas enige jaren later, toen hij door zijn ouders erop was uitgestuurd voor wat gedroogde kamille, had hij haar voor het eerst gesproken in de kruidentuin van haar woning. 'Kan ik wat voor je doen', zo sprak ze terwijl ze hem met een strak gezicht, als om hem op afstand te houden, aankeek. 'Vast wel', kon hij uitbrengen, in de war gebracht door haar ietwat koele blik en ook door de bedwelmende geuren die in de kruidentuin hingen. Het was hoogzomer toen en de tuin stond vol bloeiende planten maar voor Xarbo leek Ynzoe de bron van al die heerlijke geuren. Zijn onzekerheid bemerkend leek zich iets te ontspannen rond haar ogen en ze schonk hem zelfs een allerliefste glimlach bij zijn vertrek.

In de maanden daarna ontstond allengs een vriendschap tussen die twee en ook tussen haar en de vriendengroep van Xarbo. Samen met haar vriendin Izoal, in de rol van chaperonne, is ze vaak aanwezig bij de praatbijeenkomsten van die groep op de Horst, een gemakkelijk te bereiken plateau grenzend aan de stad en gelegen net voor de plek waar de bergrug steil oprijst boven Stredo. De Horst biedt een wijds uitzicht op zowel de stad, een gedeelte van de Xapur als de bosschages op haar linkeroever. Ook Xarbo's vrienden zijn erg gesteld op haar gezelschap tijdens de veelal levendige discussies bovenop de Horst vanwege haar soms oorspronkelijke gezichtspunten en haar luchtige en vrolijke manier om ingewikkelde dingen eenvoudig te laten lijken. Xarbo denkt terug aan de lessen uit zijn jeugd van pater Stofel die met zijn zalvende stem de verleidelijkheid van vrouwen probeerde te bagatelliseren door hen als snot producerende zakken mest voor te stellen. Hij moet denken aan de hartstochtelijke wijze waarop deze godsdienaar altijd zijn mond open trok

bij het zingen van psalmen gedurende de heilige mis. Hierbij deden zijn zwarte, afgebrokkelde tanden hem vaak denken aan verkoelde boomstronken na een bosbrand.

Als hij onwillekeurig zijn blik op Ynzoe laat vallen bemerkt Xarbo hoe de zachte trekken van haar gelaat en de sierlijke lijnen van haar lichaam contrasteren met de ruwe stenen van de stadswal op de achtergrond. Zelfs haar neusgaatjes hebben iets onweerstaanbaars en ademen in Xarbo's verbeelding koele, welriekende lucht uit op deze reeds warme ochtend. De avond ervoor heeft ze hem overvallen terwijl ze in de kruidentuin bij haar huis afscheid namen. Het schemerde en haar moeder lag reeds te bed. Ynzoe had zachtjes maar kordaat tot hem gesproken: 'Jij zult de eerste zijn die deze tuin binnengaat en hopelijk ook de enige.' Xarbo begreep van de manier waarop ze sprak en naar hem keek bij het schaarse maanlicht dat niet de kruidentuin bedoeld werd. Hij had onwillekeurig om zich heen gekeken alsof hij verwachtte dat ook anderen getuige waren geweest van haar ogenschijnlijk speels uitgesproken woorden. Evenals van de manier waarop ze zijn, volgens zijn opvoeders, meest verfoeilijke lichaamsdeel streelde terwijl zij iets in zijn oor fluisterde over een opstandige jonge heer. Even later volgde door 'Jeetjemina' en een zacht gillette toen ze het effect van haar eerdere woorden bemerkte. Verder was alles bijna vanzelf gegaan gevolgd door een eeuwenoude impuls. Al snel voelde hij hoe iets zich binnen in hem samenbalde en een uitweg zocht naar buiten. In latere jaren zou hij zich altijd eenvoudig het beeld voor de geest kunnen halen van de schaduwen van bladeren en takken die die avond speelden op Ynzoe's door maanlicht beschenen gezicht waardoor haar gelaatstrekken op een raadselachtige manier steeds weer veranderden en er lieflijker uitzagen dan ooit. Hij zou nooit de geuren van kamille en salie vergeten, die opstegen uit het plantenbed waar ze lagen en die zich met die van hun lichamen vermengden tot een bijkans bedwelmend geheel.

Terwijl ze over de kade verder lopen valt het Xarbo op dat zijn vrienden nog steeds ongewoon zwijgzaam zijn en met een gespannen aandacht de taferelen rondom hen bekijken. Xevins zoekende ogen, vanonder zijn rossige kuif met wild springerig haar en zijn hoge, sproetige voorhoofd waarachter zich doorgaans allerlei wonderlijke processen afspelen en waartegen argumenten van anderen soms lijken af te ketsen als pijlen tegen een muur, zuigen alle details uit de omgeving op. Xenk, wiens gezicht iets onverbiddelijks heeft gekregen sinds hij een jaar of wat geleden tot de overtuiging was gekomen dat alle processen en gebeurtenissen, van wat voor aard dan ook, onderworpen zijn aan wetmatigheden, kijkt nadenkend om zich heen als om de oorzakelijke verbanden tussen wat zich op dat moment zoal afspeelt te ontdekken. Zelfs zijn lichaamshouding en manier van lopen weerspiegelen, sinds hij die overtuiging heeft, zijn vastberadenheid om deze wetten op te sporen en te doorgronden. Trebis en Gradisto, die vaak bij dit soort wandelingen zelf gecomponeerde liederen zingen, samen of in duet, zijn vandaag stil en lijken vooral oog te hebben voor de ontredde van de hen tegemoet komende vluchtelingen.

Ynzoe heeft moeiteloos de meest aangedane vluchtelingen eruit gepikt en is in gesprek geraakt met een verdwaasd uitziende vrouw van middelbare leeftijd met ogen die zo ongeveer uit hun kassen lijken te puilen. Ze is in gezelschap van een jongen van een jaar of tien, naar wat later blijkt haar zoon, die werktuiglijk een tam konijn op zijn arm aan het aaien is. Ze vraagt de vrouw naar details van haar vlucht, maar die komt niet verder dan wat onsamenhangende woorden terwijl ze met hangende schouders in de verte staart als om enig verband tussen de daar zwevende brokstukken van haar verwoeste leven te zoeken. 'Onze dochter hebben ze meegenomen.', begint ze zuchtend, '..en mijn man en twee zonen zijn doodgeknuppeld.' Uit de rest van haar verhaal blijkt

dat ze zich met haar zoontje heeft kunnen verstoppen voor de Banza's in een bosschage vlak bij hun boerderij en dat ze na het invallen van de nacht hebben kunnen vluchten naar de overzetplek voor de veerboot over de Xapur, naar Stredo. Besloten wordt dat Ynzoeë zich over moeder en zoon zal ontfermen en met hen mee zal gaan om onderdak voor hen te zoeken in de stad.

Terwijl onze vijf vrienden verder de kade aflopen en onder de waterpoort door gaan werpt Xarbo onwillekeurig een blik achterom op de in steen gebeitelde letters in de overspanning boven de Istar. Er staat daar geschreven 'Uut Pruttel' en daaronder MLDXXI (1471), het jaartal van de bouw van de waterpoort. De tekst verwijst naar een uitdrukking van de man die als stichter van de stad wordt beschouwd, Xabor de Grote. Deze heeft met die woorden willen aangeven dat de stad Stredo met veel vernuft uit niets anders dan ruwe, in de natuur aanwezige, materialen is opgebouwd. 'Ik hoop dat alles hier niet spoedig tot pruttel zal wederkeren', merkt Trebis op die Xarbo's nadenkende blik ziet. Gradisto glimlacht: 'Deze stad zal stand houden,' zegt hij, 'zelfs tot de jongste dag.' Hij spreekt op zo'n luchtige toon dat Xarbo eraan twijfelt of hij het wel meent: zowel wat betreft het standhouden als de verwachting van zoiets als de jongste dag.

Later zal Xarbo zich realiseren dat te toegenomen spanning in de stad door de komst van vijandige troepen ook bij hem tot een grote nervositeit had geleid die samenging met extra waakzaamheid. Gedurende de korte tocht langs de kade is hij zich voor het eerst van zijn leven echt bewust van zijn zintuigen en de mogelijkheid om een groot aantal dingen tegelijkertijd scherp waar te nemen. Wat opvalt is onder meer het geluid van de rauwe kreten van de roofvogels, buizerds en wouwen, die zoals gewoonlijk op zonnige dagen in de buurt van de stadsmuur en de steilte net achter de stad Stredo hoogte proberen te winnen en ook het gezang van de zangvogels, die het bos bevolken aan de overkant van de Istar, tussen de plek waar de rotsen steil oplopen en de rechter oever van de Xapur. Ook de roep van een koekoek, ergens ver weg, is te horen, evenals de hamergeluiden van de werklui die tussen stadsmuur en de rotsen aan de overkant van de Istar heen en weer kaatsen. Ze doen hem aan het getimmer van Tone, de doodskistenmaker in de straat waar hij woont, denken. In zijn vroegste jeugd had Xarbo hem als de wijste man van de stad beschouwd, vreemd genoeg vanwege zijn zwijgzaamheid onder bijna alle omstandigheden en ook vanwege zijn beroep dat destijds bij de jonge Xarbo allerlei schrikbeelden opriep over het laatste oordeel en het hiernamaals. Bij de aanlegplaats van de veerboot gekomen worden de jongelui met een kort knikje, als blijk van herkenning, begroet door Watan, de veerman. Hij neemt hen nieuwsgierig op. Mogelijk om een reactie uit te lokken begint hij met zijn ietwat hese stem: 'Mooie heerschappen zijn jullie, iedereen maakt zich klaar voor het beleg en de jonkers gaan er lekker op uit'. Met een flauwe glimlach lijkt hij zijn eigen opmerking iets te willen vergoelijken. Hij vervolgt: 'Ik werk de hele dag van de vroege ochtend tot de late avond op de veerboot en ga bijna ten onder aan de eentonigheid van het alsmaar heen en weer varen tussen twee oevers. Mijn leven voelt aan als een hel, zeker nu met die geschifte Banza's in de buurt.' Hij maakte een oprecht treurige indruk met zijn neerhangende mondhoeken terwijl hij zo spreekt tijdens het gereed maken van de veerboot voor de oversteek. Trebis doet een wat onhandige poging hem op andere gedachten te brengen: 'U spreekt van hel beste man, maar de hel zit meestal in iemands hoofd. De hel dat ben je zelf'. Xarbo merkt dat Watan een geïrriteerde blik richting Trebis werpt, met zijn felblauwe ogen vanonder een borstelig stel witte wenkbrauwen. Deze roepen bij Xarbo bij hem een beeld op van een jarenlange teistering door de wind die ook nog eens zijn laatste hoofdharen heeft weggenomen. Hij heeft de veerman leren kennen als iemand die de vele geruchten, die deze zoal hoort tijdens zijn werkzaamheden,

aaneen smeedt tot een vaak onheilspellend geheel dat dan aan reizigers op zijn veerboot wordt voorgeschoteld. Ook in de stad, waar hij bekend staat als een heraut van slechte tijdingen, vertelt hij zijn verhalen aan eenieder die voldoende geduld op kon brengen om een en ander te aanhoren. Hij is dan van veraf al herkenbaar aan het contour van zijn lichaam als hij, naar de toehoorder toegebogen, bijna zoals klimop zich langs een boomstam omhoog kronkelt, zijn visie op stadsbestuur, geloof en nog veel andere zaken openbaart. Hierbij houdt hij doorgaans zijn hoofd een beetje schuin terwijl hij zijn slachtoffer aandachtig opneemt als om na te gaan of zijn verhaal wel overkomt. Vandaag lijkt hij minder spraakzaam dan anders. Hij spant zwijgend de kabel, die de twee oevers van de Xapur met elkaar verbindt, tot deze iets boven het wateroppervlak hangt, maakt de aanlegtros los en stoot de boot af. Deze is met een touw en katrol aan deze kabel verbonden op zo'n manier dat de stroming van de rivier de boot naar de overkant stuwt als het roer in de juiste stand wordt gehouden. Xarbo probeert het venijn wat uit Trebis' woorden te halen en richt zich tot de veerman: 'U hebt al een groot aantal jaren een belangrijke taak voor onze stad vervuld op een erg betrokken wijze. Wij zullen voor u uitkijken naar een andere bezigheid, al zult u hier node gemist kunnen worden naar het mij lijkt.' Watan geeft met een kort, niet al te onvriendelijk, knikje te kennen dat hij de woorden gehoord heeft. Hij recht zijn rug en lijkt zijn aandacht verder te richten op het sturen van de veerboot.

Achter de boot, stroomafwaarts, is een V-vormig golfpatroon in het water ontstaan nu ze het midden van de stroom naderen dat de aandacht van zowel Xevin als Xenk opwekt. Xevin merkt met iets van opwinding in zijn stem op: 'De hoek van het patroon lijkt altijd dezelfde te zijn, hoe snel of langzaam de rivier ook stroomt, ongeveer 40 graden, volgens het systeem voor hoekbepaling van Ptolemaeus, tussen de twee grenslijnen van het patroon. Buiten die grenslijnen lijkt het wateroppervlak onberoerd. Ik vermoed dat dit verschijnsel met een bijzonder samenspel tussen watergolven van verschillende lengtes en variërende, bijbehorende snelheden te maken moet hebben.' Xenk luistert aandachtig en lijkt de woorden van Xevin op te slaan in zijn ernstige hoofd. Aan de overkant gekomen nemen onze vijf vrienden met een kort knikje afscheid van Watan en lopen de weg op die naar de boerendorpen Beer en Targo, die een paar mijl verderop liggen, gaat. Met spijt bedenkt Xarbo dat deze dorpen nu nagenoeg verlaten zullen zijn en dat een bezoek aan de herberg van Beer, bekend om zijn uitstekende bier en zijn fenomenale kok, er niet in zit. Ze passeren een groepje mensen, onder wie hij de smid van Targo en zijn gezin herkent, dat vanuit de schaduw van wat beukenbosjes naar de veerboot loopt. Allen zijn beladen met huisraad en andere dingen die ze op hun vlucht via de veerboot mee kunnen nemen.

Iets verderop, net voorbij een eikenbosje verlaten Xarbo en zijn vrienden de weg, na eerst de omgeving te hebben geïnspecteerd om te kijken of iemand hen gadeslaat. Ze volgen nu, in ganzenmars, een nauwelijks zichtbaar voetpad dat ongeveer evenwijdig aan de rivier de Xapur naar het zuiden loopt. Het pad wordt allengs drassiger en trilt soms onder hun voeten. Trebis en Gradisto, die de weg goed kennen, lopen zwijgend voorop. Aanvankelijk wordt hun zicht op de omgeving grotendeels ontnomen door wilgenbosjes en andere struiken. Na enige tijd gaat deze begroeiing langzaam over in die van riet terwijl de bodem steeds drassiger wordt en hun voeten alsmaar dieper wegzinken.

Bij een stapel riet, aan de rand van een groot rietveld, ontwaart Xarbo na een tijd een groep keuvelende mannen, afkomstig uit zijn stad, die op een paar rietstapels liggen of zitten, kennelijk om uit te rusten. Ook merkt hij een jongeman op die iets afzijdig van het groepje mannen staat en

die opvalt door zijn mager voorkomen en zijn ietwat opengesperde, oplettende ogen, die verbaasd de dingen in zich op lijken te nemen.

Eén van de mannen, die hij kent als Joseph, zwaait vrolijk met zijn gebruide en gespierde armen als teken van herkenning en loopt hen tegemoet. Hij richt zich in het bijzonder tot Trebis en Gradisto terwijl hij vertelt: 'We hebben meer dan genoeg riet verzameld en lichtjes met water besprenkeld zoals jullie ons uitgelegd hebben. Het ligt ook al ongeveer in de vorm van een pad, volgens jullie tekening.' Gradisto legt uit aan zijn vrienden: 'Het is zaak om het riet voldoende vochtig te houden voor een goede rookontwikkeling, maar niet te veel, voor de brandbaarheid. Bij het uitleggen in de gewenste vorm, in dat geval dat van een pad, moet rekening gehouden worden met uitdijning van de rook in alle richtingen. Dunne gedeeltes van de pad, zoals de poten, moeten daarom extra dun worden gemaakt in het daarbij behorende gedeelte van het uitgelegde rietpatroon. De ogen, hier voorgesteld door gaten in de rook, moeten overdreven groot worden gemaakt om later, in de uitdijende rookwolken, nog iets van een opening over te houden. Dat het geheel op een aantal plekken tegelijkertijd moet worden aangestoken behoeft naar ik aanneem geen betoog.' Hij kijkt zijn vrienden glimlachend aan, maar Xarbo bemerkt een zekere nervositeit in zijn stem. Terwijl Gradisto en Trebis al overleggend het uitgelegde riet inspecteren en hierbij af en toe iets herschikken wendt Joseph zich tot Xarbo, Xevin en Xenk. 'Die jongeman hebben we gisteravond uitgehongerd achter een rietstapel aangetroffen.' Hij wijst in de richting van de jongen die Xarbo bij aankomst op deze plek al was opgevalen. Deze kijkt aandachtig in hun richting, alsof hij wel door heeft dat het over hem gaat. Joseph vervolgt: 'Hij leek ons te bespioneren maar vluchtte niet toen we hem ontdekten. Gerdo, dat is zijn naam, zegt dat hij oorspronkelijk uit deze buurt komt, hetgeen wel kan kloppen gelet op zijn tongval, en dat hij jaren geleden als een ongeveer vierjarig kind gevangen is genomen door de Zamba's; de rest van zijn familie is daarbij vermoord. Hij zou een dag of wat geleden gevlucht zijn toen hij als slaaf in het Zambase leger in deze buurt kwam. Hij geeft voor een groot afkeer van de gewoontes en wreedheden van het Zambavolk en hij kan veel over dat volk en hun leider vertellen. Hij heeft onze bescherming gevraagd. Wij hebben hem die toegezegd op voorwaarde dat hij de waarheid spreekt.' De drie vrienden knikken. Xenk zegt: 'Laten we kijken wat hij te vertellen heeft.' Met zijn vieren zoeken ze de knaap op die geuwend onderuitgezakt op het riet zit terwijl hij zich uitgebreid in de lies krabt. Als even later ook Gradisto en Trebis zich bij hen voegen zetten ze zich in een kring op rietschoven en begint de jongeman op hun uitnodiging opvallend welbespraakt maar met een trieste ondertoon over zijn geschiedenis te vertellen.

'Ik ben geboren op een boerderij, ongeveer 50 mijl van hier, nabij het dorp Zunda; mijn ouders hebben mij de naam Gerdo gegeven.' Hij aarzelt even en kijkt voor zich uit naar een punt in de verte voor hij verder gaat. 'Mijn ouders en twee oudere broers herinner ik mij nog levendig; in mijn dromen spreken ze vaak tot mij. We hadden zoals ik mij herinner een gelukkig leven samen tot de Zamba's mijn familie afslachtten en mij gevangen namen. Ik zal toen ongeveer vier jaar oud geweest zijn. Mogelijk omdat ik voorgaf bij de Zamba's mijn verleden vergeten te zijn lieten ze mij in leven, gaven me de naam Gnisic, wat varkenshoeder betekent, en stelden mij als zodanig te werk. In die tijd was ik ook werkelijk alles van mijn vroege jeugd vergeten. Ik werd als slaaf behandeld. Later toen de Zamba's ontdekten dat ik mooie figuren uit hout kon snijden, pas zo'n tien jaar na mijn gevangename, werd ik tevens ingezet in de houtbewerking. In mijn periode als houtbewerker heb ik veel samengewerkt met een oudere slaaf, die zich voor de Zamba's en

aanvankelijk ook voor mij stom hield. Hij heette Xatel en woonde, voordat hij tot slaaf gemaakt werd, in jullie stad, Stredo; wij tweeën hadden dezelfde tongval, die overigens erg veel op die van jullie lijkt.’ Gerdo kijkt bij de laatste woorden onderzoekend rond, naar zijn toehoorders. Gradisto reageert opgetogen: ‘Het zou om een goede vriend en leraar van ons kunnen gaan; die heette ook zo. Ongeveer vijf jaar geleden heeft hij de stad verlaten voor een van zijn reizen naar het zuiden en hij is sindsdien niet teruggekeerd. Hij stond bekend om zijn kennis en inzichten, opgedaan tijdens het lezen van oude teksten, geschreven door de oude Grieken.’ Gerdo vervolgt: ‘Het zou dezelfde man kunnen zijn. Hij had een tamelijk fors postuur, was licht kalend en had blauwe ogen. Zo’n vijf jaar geleden heb ik hem voor het eerste ontmoet, kort nadat hij gevangen genomen was.’ Gradisto knikt slechts, waarna Gerdo verder vertelt. ‘Ik heb zo’n beetje alles wat ik weet van hem geleerd. We spraken alleen met elkaar als we buiten in het open veld waren in de taal van deze streek, onze eigen taal. Schrijven en rekenen werd mij geleerd met behulp van een stok en rul zand. Hij hield voor mij ook de herinnering aan de gewoontes en het leven van deze streek levendig. Daarnaast kende hij veel verhalen, sprookjes en oude mythen en probeerde hij met raadsels en gedachtenexperimenten mijn geest te scherpen.’ Gerdo kijkt even mijmerend voor zich uit. ‘Toen ik twee maanden geleden gedwongen werd om als koksmaat en geitenhoeder mee te gaan op veldtocht heb ik afscheid van hem genomen. Hij was van plan om zo spoedig mogelijk te vluchten via een door hem gegraven tunnel vanuit de nachtvertrekken.’ Xevin merkt op: ‘Ik heb Xatel leren kennen ongeveer in mijn achtste jaar; ik en anderen hier aanwezig hebben veel van hem geleerd op allerlei gebied van kennis der natuur tot wapenkunde. Een betere leraar had je je niet kunnen wensen.’

Het is even stil als Xevin aan Gerdo vraagt: ‘Wat kun je ook iets vertellen over de Banza’s, over hun leiders, plannen en gewoontes?’ De jongen kijkt peinzend voor zich uit snuift een paar keer voor hij reageert en monstert de toehoorders voor hij verdergaat. ‘Veel, ook over hun leiders, of leider eigenlijk, maar eerst moet ik even kakken.’ Hij begeeft zich daarop naar een bosschage een honderd pas verderop. Xenk wendt zich tot Joseph: ‘Moeten er geen bewakers met hem mee? Als hij een spion van de Banza’s dan is hij gevaarlijk voor onze plannen.’ Joseph antwoordt: ‘Hij kent hier de weg nog niet en zou eventueel niet ver komen in dit moerassige gebied. Bovendien lijkt hij mij betrouwbaar.’ Xevin voegt daaraan toe: ‘Ik heb in het recente verleden jongelui ontmoet die jarenlang door de Banza’s geestelijk bewerkt zijn en doordrongen zijn van hun gedachtengoed. Die kijken heel anders uit hun ogen dan deze Gerdo: levenloos en somber, als een ezel in een tredmolen, alsof ze voor hun geestesoog allerlei verschrikkingen waarnemen. Hun blik is vaak peinzend.’ De anderen brommen instemmend.

Even later als hij terug is vervolgt Gerdo: ‘Hoewel de Banza’s een nogal strijdlustig volk zijn is de meest gangbare groet onderling het woord “Tramek” dat zoveel als “Vrede” betekent. Volgens Xatel, die veel gereisd heeft voor hij tot slaaf werd gemaakt, komt deze vredeswens vaak voor bij strijdlustige volkeren, die onderlinge problemen gewoonlijk met geweld aanpakken. Het laat zien dat vrede voor hen een algemeen probleem is; dit is vergelijkbaar met het gebruik in deze contreien om een groet vergezeld te laten gaan van een wens voor groeizaam weer.

De aanvoerder van de Banza’s, die zich inmiddels tot koning heeft laten kronen van de hoofdstad Banza en de veroverde gebieden, heet Trada. Hij en zijn volgelingen aanbidden de god Zot, een nogal wraakzuchtig type, dat bij openbaringen de vorm van een reusachtige pad zou aannemen. Het aanbidden van andere goden is ten strengste verboden; de doodstraf staat daarop. Gesteund

door onder anderen legeraanvoerders Tramf en Drasong en een beul die zichzelf erg cynisch de Hemelaar noemt, voert hij een wreed schrikbewind over zijn onderdanen. Een vroegere kompaan van Trada, Flanco geheten, is een twee jaar geleden uit de weg geruimd omdat hij volgens Trada “de dingen niet meer zag zoals ze zijn”. De laatst gesproken woorden worden op een hautaine manier uitgesproken als om de arrogantie van deze Trada te benadrukken. Gerdo vertelt verder terwijl hij zijn gehoor aandachtig opneemt, mogelijk om te peilen wat voor een indruk zijn woorden maken: ‘Trada heeft een grote toren laten bouwen, op het marktplein van de stad Banza, van wel 30 meter hoog, met daar bovenop het stenen beeld van een reusachtige pad, zoals gezegd een verschijningsvorm van de god Zot. Iedereen die daar aan voorbij gaat moet zijn hoofd ontbloten en buigen op straffe van gevangenisstraf of erger. Aanvankelijk deden de inwoners van Banza lacherig over deze volgens hen nogal onzinnige toren, maar deze houding veranderde toen de executies begonnen. Ter dood veroordeelden, misdadigers of tegenstanders van het bewind van Trada, worden zwaar geboeid onder tegen die toren gezet met om de hals een strop aan een touw dat aan de bovenkant de toren in gaat. Zo moeten ze vaak uren wachten totdat ergens midden in de nacht in het inwendige van de toren de Hemelaar of een van zijn knechten, niemand weet wie, een groot gewicht naar beneden gooit dat via katrollen de stroppen aantrekt en zo de veroordeelden onverwachts een langzame en wrede dood laat sterven.’ Gerdo bestudeert aandachtig de gezichten van de omstanders. Xenk die geboeid heeft geluisterd merkt op: ‘Wat voor reden hebben die lui in hemelsnaam om zo wreed te zijn?’ Xarbo merkte op ‘Je vraagstelling lijkt redelijk gedrag te veronderstellen, vaak is dat volledig afwezig bij deze lieden.’ En zich weer tot Gerdo wendend: ‘Wat weet je van opstand der korte mouwen?’ Gerdo trekt met een vluchtige grimas zijn mondhoeken op en vervolgt: ‘Ik heb deze opstand niet persoonlijk meegemaakt maar wel het een en ander opgevangen en ook over de irritatie gehoord die de gebeurtenissen bij Trada en de hem omringende machtskliek teweeg bracht. Het gaat eigenlijk over opgestroopte mouwen en speelde zich twee jaar geleden af in de stad Glask, een dagreis verwijderd van Banza. Deze stad is een jaar of tien geleden veroverd door de Banza’s, ze betaalde zware schattingen en men werd gedwongen de Banza-religie aan te nemen, net als andere bewoners van door de Banza’s veroverde gebieden. Het christendom wordt daar alleen nog maar in het geheim beleden. In deze stad staat, centraal op het marktplein, een grote paal met een pad daarop, ook voorstellende de godheid Zot. Iedereen die daar langs komt is verplicht een groet aan het beeld te brengen waarbij men de armen ten hemel heft en het hoofd buigt. Deze situatie bestond al een aantal jaren totdat het een jongeman, Gijsbert genaamd, teveel werd. Hij trok iedereen die zijn armen voor het beeld ophief aan de mouwen onder het roepen van iets tegen het aanbidden van valse goden. Hij trok zo stevig aan hun mouwen dat bij een aantal van hen een mouw werd opgestroopt. Deze Gijsbert werd kort daarop door een paar opgetrommelde schouten afgevoerd en gevangen gezet. Op het marktplein echter verzamelde zich een groep mensen die in hun verontwaardiging hun mouwen hadden opgestroopt als om hun eensgezindheid te onderstrepen en leuzen riepen over vrijheid van godsdienst en tegen onderdrukking. Ook op daaropvolgende marktdagen stroopten een aantal mensen, mannen en vrouwen en ook kinderen, uit solidariteit met Gijsbert hun mouwen op om zichtbaar te maken hoe ze er over dachten. Dit herhaalde zich een aantal malen met een steeds groeiend aantal lieden die dit gedrag overnamen totdat duidelijk werd hoe groot het gevoel van onvrede met de bezetter was en dat het om een ruime meerderheid van de bevolking ging en ook dat deze bereid was risico’s te nemen. Toen op een dag stadswachten weer wilden ingrijpen waren de rapen echt gaar en ontstond

er een algemene opstand waarbij Zamba-getrouwen de stad uit werden gejaagd of gedood. Inmiddels hebben er twee belegeringen plaatsgevonden van Glask door de Zamba's maar deze zijn beide afgeslagen, naar ik gehoord heb vooral door de verbetering van de bewoners bij de verdediging van de stad. Genoemde Gijsbert is vanzelfsprekend meteen bevrijd en wordt inmiddels als een held vereerd.'

Gerdo wacht even als om op adem te komen voor hij verder gaat: 'Als ik het goed begrepen heb zijn de Zamba's van oorsprong herders die ver van hier, ergens op vlaktes in het oosten, hun kudden hoedden; velen van hen verblijven daar nog steeds. Pas de afgelopen honderd jaar of zo hebben ze zich gevestigd in steden, veroverd op anderen of soms ook door henzelf gebouwd. Nog maar een jaar of vijftien geleden is Trada en zijn trawanten begonnen met hun veroveringen van steden en dorpen. Ze gingen daarbij zo gewelddadig en onnodig wreed te werk dat zelfs veel Zamba's er schande over spreken; maar hun naamsbekendheid groeide snel en de groep oefende een grote aantrekkingskracht uit op allerlei twijfelachtige en gestoorde types die inmiddels een berucht keurkorps binnen het leger van de Zamba's vormt. Tramf is hun aanvoerder en de eerder genoemde Hemelaar is een van hen. Ze worden onder meer ingezet bij het zuiveren, zoals ze dat zelf noemen, van veroverde gebieden. In het algemeen lijkt het erop dat strengheid van geloof, het Zottisme, een aanbeveling bij de Zamba's is om hogerop te komen: hoe meer ongelovigen iemand ombrengt, en hoe wreder hij dat doet, hoe beter het is voor zijn loopbaan.' Hierop zwijgt Gerdo als om aan te geven dat hij nu uitverteld is en staart vermoeid naar de grond, mogelijk bezig met het overdenken van zijn herinneringen.

De zes toehoorders Gradisto, Trebis, Joseph, Xarbo, Xevin en Xenk, bedanken Gerdo hartelijk voor zijn verhaal en nodigen hem uit om mee naar Stredo te komen voor onderdak, veiligheid en om eventueel behulpzaam te zijn bij de verdediging van de stad. De uitnodiging wordt met zichtbare opluchting geaccepteerd door Gerdo. 'Misschien kun je ons op de terugweg nog meer vertellen over de gewoontes en hebbelijkheden van de Banza's; die zouden van belang kunnen zijn voor het stadsberaad dat deze avond gehouden wordt,' merkt Xarbo op voordat ze op weg terug naar de stad gaan.

De Horst

Vóór de stadsbijeenkomst, die die avond op het kerkplein gehouden gaat worden, wil Xevin eerst nog even snel de situatie boven op de Horst bekijken. Hij slaat een steegje in dat naar de kerk en het daarnaast gelegen kerkhof loopt. Hij brengt een vriendelijke groet aan een oud, door de tijd kromgebogen, vrouwtje dat met hulp van een wandelstok wat tussen de graven loopt te scharrelen. Ze staart hem even verschrikt en nadenkend aan, alsof zijn verschijning herinneringen bij haar oproept, en strompelt dan verder. Xevin staat even stil bij de vergankelijkheid der dingen en vraagt zich af of ze het kromme oudje ooit in de kist kunnen krijgen als het zover is.

Aan de achterzijde aan het kerkhof ligt een die trap naar de Horst leidt. Deze is uitgehouwen in de rotswand, die als een bijna verticale wand oprijst. Xevin weet dat deze precies 157 treden telt. Opvallend is dat dit een priemgetal is en ook dat het verkregen wordt door afronding van het resultaat van 50 keer pi, en dat er tussen 1 en 157 precies 37 priemgetallen zitten met 37 zelf ook weer een priemgetal. Mogelijk heeft de voorzienigheid, als er al zoiets is, hier de hand in gehad, peinst hij.

Aan elke van deze priemtreden, zoals Xevin ze in gedachten noemt, heeft hij een aspect van het menselijk bestaan gekoppeld. Soms, als hij in zijn eentje de trap op of af loopt overdenkt hij bij elk zo'n priemtrede het bijbehorende aspect. Bij tree 2 bijvoorbeeld hoort geboorte, trede 3 is gewijd aan creativiteit en bij trede 5 hoort religie en bij trede 7 begeerte en hebzucht. Op trede 37, gewijd aan liefde en verlangen, staat hij altijd even stil en speurt hij aandachtig de omgeving af. Hij heeft zichzelf ingeprent dat als hij daar staande een blik van Ynzoe zou opvangen de tijd misschien gekomen is om toenadering tot haar te zoeken. Ook nu, terwijl hij de trap bestijgt, kijkt hij op dit punt gekomen even om zich heen. Het enige wat lijkt te bewegen zijn wat kauwtjes die rond de kerktoren zweven en luid krijsend hun uitvliegende jongen aanmoedigen om hun vleugels uit te slaan. Als gewoonlijk voelt hij op dit punt een niet onaangename tinteling in zijn scrotum. Ynzoe lijkt nu definitief voor zijn vriend Xarbo gekozen te hebben. Xarbo die nooit om replek verlegen zit en glimlachend de meest ingewikkelde ideeën aannemelijk kan maken. Xevin klimt peinzend verder naar boven, naar treden 151 en 157 horend bij achtereenvolgend logica en fantasie. Laatstgenoemde trede gaat over in de Horst, een slechts bij benadering vlak plateau, bezaaid met rotsblokken en hier en daar heesters als de jeneverbes, die wortel hebben geschoten in diepe spleten tussen de rotsen. In ondiepere gleuven weten zich her en der graspollen en kruiden als kamille en boerenwormkruid te handhaven. De vorm van het plateau is ruwweg driehoekig met steil aflopende wanden aan zowel de zuidzijde, waar de trap en de stad zich bevinden, als aan de westzijde waar de Xapur als altijd zijn water naar het noorden laat stromen. Aan de noordoost kant verheft zich een steile rots tot een hoogte van vele honderden stappen boven de stad; deze wordt momenteel beschenen door de zon in het westen, die over enige uren zal ondergaan. De Horst wordt al vele generaties gebruikt door jongeren die er komen spelen, praten en voor andere dingen die bij hun leeftijd horen. Om zich heen kijkend is de enige menselijke activiteit die hij ziet die van Watans veerboot die net weer de westelijke oever van de Xapur verlaat voor de oversteek met wat late vluchtelingen aan boord. Ook in noordelijke richting waar toch ergens vaartuigen van de Zamba's zich zouden moeten bevinden is niets bijzonders waar te nemen, afgezien van wat kampementen, enigszins verscholen tussen bomen, op de westoever. Al tellend en schattend komt Xevin tot een legergrootte van de Zamba's van zeker wel zo'n drieduizend man, in overeenstemming met schattingen gegeven door spionnen van de stad. Het komt Xevin voor dat hij af en toe flarden van

gezing opvangt, afkomstig van het Zamba kampement en aangedragen door de wind die op dit tijdstip van deze zonnige dag nog aanlandig is.

Xevin bekijkt peinzend een groot rotsblok met een doorsnede van wel drie passen dat, gezeurd door wat kleine stenen, aan de rand van de Horst - grenzend aan de Xapur- ligt. Alles lijkt prima; de eikenhouten balken die bij het werpen van het rotsblok als hefboom zullen dienen liggen klaar naast het rotsblok en lijken te popelen om in actie te komen.

Xevin draait zich om en aanschouwt de nu lege Horst waar hij vele middagen en avonden met zijn vrienden, Ynzoe, met haar vriendin Izoal, Xarbo, Gradisto, Xenk en Trebis heeft doorgebracht. Een ogenblik lang komt het Xevin voor dat hij alle gevoerde gesprekken weer opnieuw beleeft. Terwijl hij de omgeving op zich laat inwerken verwondert hij zich over de pracht die deze laat zien. Zijn leven tot nu toe komt hem nu ietwat onwezenlijk voor. Als om de betrouwbaarheid van zijn geheugen te testen moet hij denken aan zijn vroegste jeugd met zijn liefdevolle ouders en zijn broertje dat al jong aan koliek is overleden. En ook de lessen die hij, samen met zijn vrienden, heeft ontvangen van zijn leraren. In het bijzonder denkt hij aan Xatel die tijdens zijn lange reizen door zuidelijke landen veel kennis had opgedaan en die vol zat met boeiende verhalen. Onwillekeurig kijkt hij naar een plek vlakbij het wachtende rotsblok waar Xatel in vroegere dagen, voordat hij weer op reis ging, de bewegingen van de planeten langs het hemelgewelf bestudeerde. Xevin denkt terug aan de dag die hij nooit zal vergeten waarop Xatel vertelde over mogelijke eenvoudige wetmatigheden in de planeetbewegingen. Hij overdenkt ook aan de recente komst van de Zamba's die met hun idiote plannen voor veel onheil dreigen te zorgen. Hoe vreemd alles ook lijkt: al zijn herinneringen staan hem scherp voor de geest en moeten wel echt gebeurd zijn. Nadenkend laat hij nog eens zijn blik over de verschillende plekken op de Horst gaan waar hij op mooie zomerdagen lange en vaak vrolijke gesprekken met zijn vrienden voerde.

Eens spraken ze over de zin van het leven terwijl ze op de zonverwarmde rotsen van de Horst lagen, hingen of zaten. Xevin zelf was daarover begonnen: 'Wij mensen lijken allemaal op tamelijk hulpeloze wezens die een systeem beheren, ons lichaam en als je die apart wilt rekenen onze geest ook, die van een complexiteit is die ons begrip ver te boven gaat, en die zich staande moeten houden in een wereld waar we ook haast niets van begrijpen. We zijn dus nogal stuurloos door onze onwetendheid; onze daden worden voornamelijk bepaald door futiliteiten, zoals honger die ons aanzet om te eten of angst die ons doet vluchten of vermoeidheid, waardoor we gaan rusten of slapen. En na enige tijd sterven we. Zie hier de zinloosheid van het menselijk bestaan: het netto resultaat van elk leven is nagenoeg nihil.' Het was even stil, afgezien van het vrolijke geluid van de stemmen van kinderen die op het kerkhof onder aan de voet van de Horst aan het spelen waren. Ynzoe had zich met een vrolijk gezicht tot Xevin gewend: 'Ach, wat zijn we toch somber!; kijk nou eens goed om je heen. De schoonheid die we hier om ons heen zien kan toch onmogelijk zinloos en absurd zijn.' Ze maakte op een elegante manier een wijds gebaar met haar arm als om de Xapur, die gestaag naar het noorden stroomde, en hun stad met de bosachtige omgeving aan te duiden. 'Zou je aan de kinderen hier beneden kunnen uitleggen dat het netto resultaat van ons leven nul is? Kennelijk is je leven wel interessant genoeg om je bed uit te komen en af en toe een hapje te eten.' Xevin glimlacht nu terwijl hij aan het gesprek terug denkt. Hij betrapt zich erop dat hij kijkt naar de plek waar Ynzoe toen zat als om na te gaan of er nog afdrucken van haar lichaam op de rotsige bodem zichtbaar zijn. Xarbo had toen hun aandacht getrokken: 'Om op dat nulresultaat van jou terug te komen: Stel dat je iets groots tot stand brengt, bijvoorbeeld je schrijft een

opzienbarend boek of je bouwt een prachtige kathedraal? Of iets dat eenvoudiger lijkt: je voedt op een degelijke manier je kinderen op?’ Xevin glimlachte en zei: ‘Maar als het leven van degenen die hiervan profiteren toch al zinloos is, dan is het belang van zo’n boek of kathedraal of goede opvoeding ook van weinig waarde.’ Ynzoeë merkte op: ‘Maar als je zelf je leven zinvol vindt dan is bijna vanzelfsprekend ook zo. Eenvoudigweg omdat niemand zoiets voor jou uit kan maken.’ Xarbo wendde zich ook tot Xevin: ‘Maar als je kinderen krijgt die voortbouwen op wat jij hen bijbrengt dan heeft je leven en ook dat van je kinderen wel degelijk zin gehad.’ Xevin had daarop gezegd: ‘Zinvolheid impliceert minimaal een persoon die ons leven als zodanig kwalificeert, de vraag is wie dat zou kunnen zijn?’ Ynzoeë had geglimlacht: ‘Als je dat nu zelf eens zou zijn?’ Trebis, die net als Gradisto en in tegenstelling tot de anderen van de groep trouw was gebleven aan het katholicisme waarmee ze allemaal waren opgevoed, merkte op: ‘Het lijkt redelijk om te geloven dat we door een Almacht, die ik en anderen God noemen, zijn geschapen, naar zijn beeld en gelijkenis. Het doel daarvan kan haast niet anders zijn dan om Hem tijdens ons leven te dienen en daarna, bij goed gedrag, in iets van een paradijs te mogen vertoeven. Dit is de zingeving van ons aller leven.’ Xevin merkte droogjes op: ‘Misschien kun je het zo bekijken dat elk mens zelf zijn beeld van de wereld scheidt in gelijkenis met zijn eigen voorstellingen van de verschillende aspecten daarvan, inclusief de religieuze.’ Ynzoeë, die languit was gaan liggen om achterover naar de blauwe lucht te kijken, veerde op en wendde zich tot Trebis: ‘Maar wat is dan de zin van dit alles? Ik neem aan dat in jouw visie de slechteriken nog altijd naar de hel gaan. Om in Xevins termen te spreken: het netto resultaat is een uitkomst die een almachtige Godheid al van tevoren wist. Iets zinlozer is haast niet voorstelbaar.’ De oogopslag van Trebis deed voorkomen dat hij iets bekends hoorde: ‘Dit is wel een heel erg snel oordeel! Het zou natuurlijk ook wel eens zo kunnen zijn dat wij niet al Zijn wegen doorgronden. Zo weten we bijvoorbeeld ook niet hoe deze bloem groeit.’ Hij plukte de stengel van een kamilleplant met gele bloempjes en leek deze aandachtig te bestuderen waarna hij vervolgde: ‘Ook muziek, iets wat wij mensen waarschijnlijk nota bene zelf bedacht hebben, heeft wonderlijk eigenschappen door de wijze waarop het werkt op ons gemoed, mede door de eigenschappen van de toonladder, waarvan de verschillende toonhoogtes op een wonderlijk harmonische wijze kunnen samenklinken.’ Dit laatste gaf aanleiding tot verwonderde en vragende gezichten bij een deel van het gehoor en een paar uitroepen waarin twijfel doorklonk, maar Xevin bevestigde Trebis opmerking: ‘De toonladder is zo opgezet dat er twaalf gelijkwaardige stapjes, wat betreft de relatieve toonhoogte, tussen een bepaalde toon en zijn eerste boventoon zitten. Dit is onder meer te zien bij een luit aan de positie van de fretten. Je mag aannemen dat de toonhoogte omgekeerd evenredig is met de lengte van een snaar, gemeten van gebruikte fret tot zijn eindpunt. Dan, als de vinger die de snaar aandrukt twee fretten verschuift, zo dat het trillende stuk van de snaar verkort wordt, dan wordt de toonhoogte vrij nauwkeurig ongeveer negen achtste hoger, bij vijf fretten verschuiving is dit nagenoeg precies vier-derde keer hoger, en bij een verschuiving over zeven fretten wordt de toonhoogte zo ongeveer anderhalf keer hoger dan de oorspronkelijke waarde. Dit alles kostte mij een dag of zo om uit te rekenen; maar het was wel de moeite waard! Als je een toonladder zou nemen met elf in plaats van twaalf stappen tussen grondtoon en eerste boventoon dan zijn zulke harmonische verhoudingen volkomen afwezig; mogelijk zijn er wel andere keuzes mogelijk voor harmonische toonladders.’ Xevin, die op zijn elleboog had gesteund gedurende zijn betoog, liet zijn romp weer terugzakken om op zijn rug liggend dromerig naar de overdrijvende donzige wolken te kijken. Trebis, die zich wat gesteund

leek te voelen door Xevins betoog, vervolgde: ‘Wat Xevin berekend heeft komt overeen met wat muzikanten al jaren geleden proefondervindelijk hebben uitgevonden: bepaalde snaarcombinaties, op de juiste manier afgestemd, klinken veel harmonischer, en daardoor ook vaak mooier, dan andere combinaties. De door Xevin genoemde bevindingen kunnen haast geen toeval zijn en ik zie daarin dan ook de hand van God.’ Ynzoeë fronste haar wenkbrauwen: ‘Dat zou dan betekenen dat in een willekeurig ander universum deze getaleigenschappen, want die zijn het uiteindelijk die de grondslag vormt voor die harmonische verhoudingen, mogelijk niet zouden gelden. Misschien zou daar twee plus twee niet vier zijn.’ Trebis dacht even en reageerde vrij beslist: ‘De bijbel is hier erg duidelijk over: er is maar één universum, geschapen in een aanvankelijk lege ruimte, en wel binnen zes dagen. En, er is slechts één God, die vanzelfsprekend niet zo maar wat aan klungelt maar die weet wat Hij doet.’ Xevin merkte nog op met spottend ondertoontje: ‘Let wel: ik heb gezegd dat bepaalde harmonische tonen *ongeveer* ontstaan bij verschuivingen van de vinger die de snaar indrukt naar bepaalde fretten. Als een almachtige God er zich mee zou kunnen bemoeien en als het überhaupt mogelijk zou zijn dan zouden al die harmonische tonen heel *precies* negen-achtste of vier-derde hoger zijn. Dit nu blijkt niet op te gaan, en geeft wel te denken.’ Maar wat hij daarbij dacht werd niet uitgesproken.

Het was toen een tijdje stil geweest op de Horst, afgezien van het geluid van wat zangvogels. Xarbo merkte op een gegeven moment ietwat plagerig op: ‘Dat van dat ene universum weten we natuurlijk niet heel zeker, de bijbel claimt immers nergens dat zij volledig is. Misschien is er nog wel een universum ergens anders, met zijn eigen bijbel en met volledig andere eigenschappen.’ ‘En met zijn eigen Godheid’, vulde Xevin aan. Trebis leek niet van zijn stuk gebracht en grinnikte over zoveel samengebalde kortzichtigheid, en merkte, zich tot Xevin richtend op: ‘Als er meerdere universums zouden zijn, elk met zijn eigen wetten, dan zou je je vingers na moeten tellen telkens als je van het ene naar het andere universum gaat; en ook je wilde haren zouden er bij elke overgang misschien ineens heel anders uit zien.’ Dit laatste richtte hij in het bijzonder tot Xevin die het glimlachend over zich heen liet gaan. ‘Als er al twee universums zouden zijn dan vormen die per definitie samen *hét* universum,’ merkte deze op.

Xenk die de discussie aandachtig gevolgd had ging verder over de bijbel: ‘De bijbel lijkt erg geschreven vanuit het gezichtspunt van een nomadenvolk met hun gewoontes en wereldbeeld. De God die zich openbaart aan Abraham, bijvoorbeeld, lijkt te denken als een schaapherder, en lijkt ook te spreken in de trant van een herder en ook te voelen als een herder. De Bijbelse God wordt verbeeld in overeenstemming met het wereldbeeld van een herdersvolk. Dit blijkt onder meer bij het verhaal waarin Abraham de opdracht krijgt zijn enige zoon Isaac als een lammetje te offeren en ook als hem voorspeld wordt dat zijn nageslacht even talrijk zal zijn als de sterren aan de hemel. Om dit laatste als ideaal te hebben lijkt typisch iets voor een herder en niet iets voor laten we zeggen een hedendaagse stedeling. Want de dingen, die we dagelijks om ons heen waarnemen, bepalen veelal ons wereldbeeld en vertroebelen ons zicht op de ware aard van de wereld. Pas als we daar doorheen kunnen kijken zullen we echt zien.’ Xevin herinnert zich dat het toen even een tijdje stil was, mogelijk om Xenks juist ingebrachte gezichtspunten te overdenken. Zelf had hij onwillekeurig even diens gezicht gemonsterd als om enig verband te zoeken tussen zijn goed doordachte woorden en mogelijke veranderingen in zijn uiterlijk.

Ynzoeë merkte enige tijd later, na een stilte, op: ‘Het valt mij op dat voor de God uit de bijbel vrouwen niet erg in tel zijn en dat deze vaak slechts een bijrol lijken te vervullen. Maar misschien

is dit wel typisch voor mannen.’ Ze glimlachte voor ze vervolgde: ‘De vrouw van Abraham, bijvoorbeeld, wordt helemaal niet betrokken bij het offeren van haar zoon Isaac en lijkt amper van belang te zijn voor dat talrijke nageslacht. Verder: bij het scheppen van de eerste mensen wordt Eva als een soort bijproduct gefabriceerd uit een rib van Adam: de rol van vrouwen in de bijbel meestal van ondergeschikt belang.’ Een instemmend gemompel was de reactie bij de meeste toehoorders.

Op een van de latere bijeenkomsten op de Horst stak Trebis van wal met de opmerking dat de betekenis van woorden in het algemeen nogal vaag en onbepaald is, zeker als het om het woord “is” gaat. ‘Immers,’ merkte hij op ‘een definitie van dat woord zal zeker de frase “is is” bevatten waarbij het tweede “is” nog niet is gedefinieerd maar toch al gebruikt wordt. Ik heb het hier overigens over “is” in de betekenis van “is gelijk aan”.’ Ynzoe voegde daaraan toe: ‘Je zou simpelweg kunnen stellen “is is is”, waarbij het woord wordt ingevoerd door voor te doen hoe je het gebruikt. Zo leert een jong kind een taal, eenvoudigweg door middel van voorbeelden net zo lang tot het begrijpt hoe de taal in elkaar steekt; met definities zou je in dit geval inderdaad niet zover komen.’ Xenk merkte op: ‘Het is bijna vanzelfsprekend dat niet alleen het woord “is” niet gedefinieerd kan worden: voor elke definitie -in woorden naar ik veronderstel- heb je aanvankelijk nog niet ingevoerde woorden nodig.’ Xevin moest grijnzen toen hij zei: ‘Het ziet er inderdaad naar uit dat je woorden niet met andere woorden kunt definiëren. Je zou dit als een groot probleem kunnen zien, echter, dit probleem kun je dan ook niet precies en goed gedefinieerd vastleggen, wat de pijn toch wel ietwat verzacht.’ De anderen moesten wat lachen en Xarbo zei: ‘Het probleem lost in dit geval zichzelf als het ware op, ik wou dat dit altijd zo zou zijn.’ Ynzoe kwam terug op het voorgaande: ‘Het gebruik van opmerkingen als “A is B” (met “is” in de zin van “is gelijk aan”) houdt ook in dat hetzij begrip A hetzij begrip B overbodig is; je zou dus heel wat woorden of begrippen om die reden overboord kunnen zetten.’ Er werden wat wenkbrauwen gefronst maar Xenk merkte lachend op: ‘En daarna kun je ook “is” in de betekenis van “is gelijk aan” dumpen, immers we zouden dat niet meer nodig hebben omdat dan alle begrippen of woorden een unieke, exclusieve betekenis zouden hebben.’

Gradisto, die iets verderop op zijn fluit had zitten spelen maar kennelijk toch het een en ander had opgevangen, voegde zich bij de groep en stuurde het gesprek een andere richting op: ‘Bij taal draait alles om communicatie. Echter, je kunt op vele andere manieren ook communiceren, zoals met muziek, maar ook met bewegingen van je lichaam. Het is bijvoorbeeld interessant om een groep trekkende ganzen te bestuderen die samen moeten besluiten of ze al dan niet in een bepaalde vijver gaan overnachten. We mogen aannemen dat ze geen taal tot hun beschikking hebben al zal er ook wel wat informatie in hun gegak zitten. Ze kunnen dan ook niets anders doen dan dat wat ze in zo’n geval altijd doen: rondjes boven de plas vliegen, waarbij een gedeelte van de groep bij elke rondgang, als ze de plas weer naderen, een daling inzet, net zolang totdat blijkt dat de overgrote meerderheid ook zo’n daling inzet, waarna de hele groep doorgaans neerstrijkt. Of niet, als er niet zo’n meerderheid is die met de manier van vliegen te kennen geeft dat ze willen dalen, dan vliegen ze door. Zo kan een mens ook met lichaamstaal naar dieren communiceren; hij kan zo beren laten zien en misschien ook denken dat hij niet bang voor ze is, waarna deze veelal op de vlucht zullen slaan.’ Toen hij de verwonderde blikken van zijn vrienden zag vervolgde hij snel: ‘Althans, dat heb ik van sommige jagers uit het noorden gehoord die hier in de stad af en toe huiden komen verkopen. Het lijkt mij overigens dat er een soort universele lichaamstaal voor dieren bestaat. Ik

heb wel eens geprobeerd om met reeën te communiceren via armgebaren, maar meestal slaan deze na een paar tellen op de vlucht. Mogelijk is de menselijke aard voor deze dieren erg afschrikwekkend of waren mijn capriolen nogal afstotend.’ ‘Dat laatste zal het wel geweest zijn,’ merkte Ynzoe op maar ze lachte er zo vrolijk en vriendelijk bij dat Gradisto onwillekeurig mee moest lachen.

Op een hete zomermiddag die Xevin niet licht zal vergeten waren onze vrienden neergestreken bij de rand van de Horst, ergens aan de noordzijde ervan, daar waar deze steil afloopt naar de rivier de Xapur; vlakbij de plek waar nu het grote rotsblok ligt te wachten. De hitte hing loom boven de rivier en de stad en afgezien van de veerboot van Watan die van de overzijde van de Xapur richting de stad voer en wat jagende buizerds hoog in de lucht was er weinig beweging in de omgeving waar te nemen. De discussie ging aanvankelijk over het al dan niet sneller vallen van zwaardere voorwerpen. Xevin merkte daarover op: ‘Zolang de invloed van luchtwrijving geen rol speelt, in tegenstelling tot bij donsveertjes bijvoorbeeld, vallen alle lichamen even snel naar de aarde. Immers, aan de zwaardere lichamen wordt weliswaar harder getrokken, maar dat is ook nodig om dezelfde snelheid te krijgen als bij vallende lichtere lichamen, omdat het een grotere kracht vergt om deze in beweging te zetten. Stel dat ik deze twee stenen met elkaar verbind...’ Hij raapte twee stenen van ongelijke grootte van de grond en deed net of hij een haar uit het hoofd van Ynzoe, die naast hem zat, plukte. ‘...met een haar van Ynzoe.’ Hij maakte glimlachend een hoofse buiging in haar richting en vervolgens maakte hij bewegingen alsof hij de stenen ook daadwerkelijk verbond. ‘Dan zullen ze hierdoor, door dat ene haartje,..’ Hij maakte glimlachend een kort knikje in Ynzoes richting. ‘.. niet sneller vallen, hoewel ze samen wel zwaarder zijn dan de twee oorspronkelijke stenen. Dus alle stenen, en dus ook alle lichamen, vallen even snel.’ Toen hij nog enig ongeloof bij zijn gehoor dacht te bespeuren vervolgde hij: ‘Voor de twijfelaars zullen we dit bewijzen met een proef door deze twee stenen, die duidelijk in grootte verschillen, in de Xapur te laten vallen.’ Hij stond op en nam de twee stenen in zijn handen en liep samen met de anderen richting de rand van de Horst. Hij zag dat Watan weer met zijn veerboot naar de overkant voer, samen met een drietal half geklede knapen die kennelijk een duik in de Xapur zouden wagen, ter afkoeling.

Bij de rand van de Horst gekomen was het Xenk die Xevin ervan had weerhouden de twee stenen te laten vallen: ‘Wacht even, als ik het goed heb gebeurt er zo dadelijk iets met het wateroppervlak, hier onder ons.’ Hij wees naar een plek in het water beneden hen. ‘Het is me al een paar keer opgevallen dat als Watan met zijn boot vlak bij de overkant van de Xapur vaart er hier beneden een soort geestgolven ontstaan die als het ware een afbeelding van zijn boot vormen. Het zou nu ongeveer zo ver moeten zijn.’ Xevin keek evenals de anderen, met uitzondering van Izoal, voorovergebogen over de rand van het plateau van de Horst nieuwsgierig naar beneden. Izoal, Ynzoes vriendin, bleef op een veilige afstand van de afgrond. Xenk riep na even wachten enthousiast: ‘Kijk, daar is het.’ Xevin zag dat het wateroppervlak beneden hen leek te worden ingedeukt als door een onzichtbare boot die door het water voer, waarna het water weer omhoog kwam, iets boven de rest van het verder rustige wateroppervlak uit. Dit herhaalde zich meteen daarna, maar in iets mindere mate. Het meest echter werd zijn aandacht getrokken door twee deukjes in het wateroppervlak, net naast het door de denkbeeldige boot getrokken spoor, die kortstondig te zien waren. Ook dit herhaalde zich in een aanzienlijk mindere mate. Xenk schreeuwde het bijna uit: ‘Die grote vervormingen lijken van de boot te komen, maar die kleine deukjes in het oppervlak heb ik nog nooit eerder gezien. Kijk..’, hij wees naar de veerboot die nu

alleen bemand werd door Watan. ‘..die drie jongens zijn in het water gedoken, mogelijk hebben we hier zojuist iets van gezien.’ Xevin zag dat Watan nu bijna de overkant van de Xapur bereikt had, en dat de drie knapen zich door de rivier mee lieten voeren. Ze zouden aanstonds onder de plek waar ze nu stonden voorbij komen en ergens verderop weer aan land klauteren. Hij bedacht dat mogelijk één van die drie jongens op een zodanige plek gedoken had dat dit, hier onderaan de Horst, niet tot een zichtbaar effect had geleid, of misschien had deze knaap zich wel in het water laten zakken. Dit zou kunnen verklaren waarom er maar twee kleine deukjes te zien waren geweest, in plaats van drie.

Peinzend had Xevin naar de buiging van de oever van de Xapur aan de overkant gekeken. Tot zijn vrienden zei hij: ‘Mogelijk komt het door de kromming in de rivier dat elke beroering van het water, als dat tenminste op de juiste plek gebeurt, door het effect van lopende golven hier onderaan de Horst wordt afgebeeld.’ Hij wees terwijl hij sprak naar de bewuste plek in het water onder hen. ‘In het algemeen kunnen golven in alle richtingen lopen, zoals te zien is als een steen in het water valt, maar ze kunnen ook weerkaatst worden en op die manier weer bij elkaar komen, zoals de zonnestrallen door een brillenglas. Misschien werkt het ook de andere kant op zodat we vanaf hier door een rotsblok naar beneden te gooien beroering in het water kunnen veroorzaken, ergens bij Watans oversteekplek.’

Als Xevin de stenen trap van de Horst naar het kerkhof afdaalt blijft hij op trede 37 even staan en kijkt rond om de straten en stegen van de stad af te zoeken. Maar met zijn speurende ogen ontwaart hij alleen Xarbo en Gerdo, die kennelijk ook op weg zijn naar het beraad.

Het beraad

Xarbo's ouderlijk huis is gelegen in het oudste gedeelte van de stad, niet al te ver van de kerk. Als Xarbo met Gerdo, die als gast van Xarbo's ouders deelgenoot was bij het avondmaal, op weg gaat naar de geplande bijeenkomst op het kerkplein valt hem de stilte op die over de stad is gevallen. Deze lijkt op een waakzaam dier dat alle gebeurtenissen in zich opzuigt. Het verontrust Xarbo bovenmatig dat hun voetstappen luid worden weerkaatst door de huizen die aan de steegje staan waar ze doorheen moeten. Het brengt hem op slag terug naar zijn vroegste jeugd toen lege straten soms onbestemde angsten bij hem opriepen waarbij hij in zijn fantasie de stad soms bevolkt dacht met wrede, monsterachtige wezens die hem zouden opslokken.

Ook aan tafel bij zijn ouders en zijn jongere broer Xavi was er sprake geweest van enig ongemak en spanning en wilde het gesprek niet erg vlotten. Mogelijk gingen de gedachten van de tafelgenoten uit naar de komende belegering. Xavi, een jongen van tien jaar, was zichtbaar onder de indruk geweest van de vreemde gast met zijn helblauwe ogen die veelal nadenkend naar plekje op de muur staarden. Gerdo had kort na hun terugkeer in de stad het poortersrecht verkregen van de schepenen, voor de duur van één jaar en één dag, op voorwaarde dat Xarbo zijn borg zou zijn. Kort nadat de kerkklokken even geluid hebben, als oproep voor het beraad, verlaten Xarbo en Gerdo het huis. Xarbo's vader, die raadsman is bij het stadsbestuur, is al eerder op weg gegaan naar een voorbespreking met de burgemeester en het college van raads mannen. Net voor ze het kerkplein bereiken voegt Xevin zich bij hen. Ze begroeten elkaar als oude vrienden. Xevin glimlacht daarbij, maar Xarbo merkt enige terughoudendheid bij hem terwijl Xevin zich met iets afwezig in zijn blik bij hen aan sluit. Iets verderop komt reder Strevor met een gevolg van vijf personen uit een zijstraat net voor hen en slaat met een niet erg vriendelijk knikje naar hen ook de weg in richting het kerkplein. Hij kijkt hen onderzoekend aan en het komt Xarbo voor dat hij wat langer naar Gerdo kijkt met iets van herkenning in zijn blik maar ook met iets nadenkends, alsof hij zijn geheugen afspeurt om na te gaan waar hij dit gezicht eerder heeft gezien.

Op het kerkplein gekomen troont Xevin beide anderen -Gerdo en Xarbo- mee naar een door hem uitgezochte plek Gerdo fluistert: 'Ik heb deze man', hij knikt met zijn hoofd in de richting van Strevor, 'een paar dagen geleden nog in het kamp der Zamba's gezien. Hij heeft uren lang in Trada's tent gezeten en met hem overlegd, naar ik mag aannemen.' Nadenkend kijkt Xarbo in de richting van Strevor die joviaal een collega reder begroet. Strevor is één van de drie reders van de stad, maar wel veruit de grootste. Zijn zeelui zijn goed bekend met de wateren die naar verre steden voeren waarmee handel wordt gedreven. Xarbo weet dat de afgelopen dagen het grootste gedeelte van de handelsvloot bij bevriende steden, stroomopwaarts langs de Xapur, in voorlopige veiligheid is gebracht.

Ondertussen heeft Xevin hen mee genomen naar de plek van het plein waar kerkhofmuur en kerkmuur bij elkaar komen en waar een glooiing in de ondergrond voor een natuurlijke verhoging zorgt. 'Vanaf hier zijn wij erg duidelijk te verstaan, op het gehele plein; ons geluid wordt via terugkaatsingen van de muren versterkt' fluistert hij.

Vanaf de ietwat verhoogde positie kijkt Xarbo aandachtig om zich heen naar het langzaam met stedelingen volstromende plein. Hij ontmoet de blik van Ynzoe, die samen met haar moeder is gekomen en die zijn opgestoken hand met een stralende blik beantwoordt. Haar moeder lijkt iets terughoudender en werpt hem wat steelse blikken toe, alsof ze iets vermoedt van wat er afgelopen avond in haar tuin is gebeurd. Ze zal zeker niet blij geweest zijn met de aanblik van een bed met geplette kruidenplanten. Bij beide vrouwen is een zekere ongerustheid te bemerken evenals bij de andere aanwezigen onder wie zich opvallend veel vrouwen bevinden. Vlak bij de ingang van de kerk heeft de burgemeester zich opgesteld op een inderhaast gebouwde verhoging, samen met een

tiental raadsheren. Xarbo herkent zijn vader onder hen; deze staat druk gebarend te praten met zijn buurman.

Voor de burgemeester iets kan zeggen begint een oudere vrouw luid en met een klagende stem te spreken: 'Ik heb drie dochters gebaar die nu van huwbare leeftijd zijn en alle drie een keurige reputatie hebben.' Er ontstaat enig geroezemoes onder de aanwezigen. Xarbo hoort om zich heen gegniffel; een enkeling trekt halflied de eerbaarheid van de dochters in twijfel. Een opgeschoten knaap maakt obscene geluiden met tong en lippen en grinnikt daarbij luid. De vlegel wordt door een paar omstanders streng toegesproken, met een paar porren tot de orde geroepen en toegebeten zich koest te houden. De amper van haar stuk gebrachte vrouw vervolgt, terwijl ze met felle ogen de gezichten om haar heen monstert: 'Hoe veilig zullen wij zijn als de stad veroverd zou worden?' Er klinkt instemmend gemompel en mensen beginnen met elkaar te overleggen over de kansen bij een serieuze aanval. Een man van middelbare leeftijd roept luid: 'Waarom hebben we gewacht met het kopen van kanonnen? Die hadden we allang moeten hebben!'

De burgemeester maant tot stilte door met zijn armen wat sussende bewegingen te maken waarbij hij met zijn rustige blik iedereen in de menigte lijkt aan te kijken. Inderdaad dooft het geroezemoes snel uit en hij begint met heldere en doordringende stem te vertellen: 'Waarde burgers van Stredo.' De ernst van zijn sonore stemgeluid, dat weerkaatst wordt door muren van de kerk, het kerkhof, gebouwen in de buurt en de oprijzende wand van de Horst, lijkt tot een verdieping van de stilte te leiden. 'Na jaren van voorspoed en vrede is een grote dreiging opgestaan die mogelijk een eind gaat maken aan veel dingen waarvoor wij ons in het verleden hebben ingezet. Wij zullen met zijn allen een keus moeten maken tussen de verschillende mogelijkheden om het gevaar enig soelaas te bieden. Een gesprek van stadsraad en mijn persoon met afgezanten van de Zamba's heeft eerder deze dag plaats gevonden. Hun aanbod is het volgende: "Er zal van geen van de inwoners van Stredo en van hen die in Stredo bescherming hebben gezocht ook maar een haar gekrenkt worden als het bestuur van de stad wordt overgedragen aan de Zamba's evenals alle koggen en hun bemanningen." Mochten wij daar niet op ingaan dan zal onze stad met geweld worden ingenomen, dat laatste zal, volgens hen althans, dan met grote zekerheid plaatsvinden.' Hij zwijgt even als om zijn woorden tot zijn gehoor te laten doordringen en vervolgt dan: 'Zij -de gezanten- hebben benadrukt dat ze de beschikking over een tweetal kanonnen hebben, maar dat was ons al bekend, en ze noemden ook nog het grote aantal manschappen in hun gelederen, zo'n drieduizend. Daartegenover kunnen wij duizend soldaten van de landweer stellen en zeshonderd ervaren huurlingen. De vraag aan u allen is: wat gaan wij doen? Gaan wij ons verdedigen of laten we onze stad aan de Zamba's over?' Er ontstaat een geroezemoes onder de mensen op het plein, sommigen roepen elkaar luid hun mening toe. 'Het lijkt erop dat ze werkelijk geen vastomlijnd idee hebben over hoe het beleg het hoofd te bieden,' merkt Xevin, die maar net boven het lawaai uit kon komen, op tegen Xarbo. Gerdo begint plotseling luid te spreken, zo dat ook omstanders hem goed kunnen verstaan: 'Ons overgeven is het laatste wat we moeten doen. De Zamba's zullen zeker een bloedbad aanrichten als ze de stad op wat voor manier dan ook in handen krijgen; ik heb zoiets al een paar keer van dichtbij meegemaakt. Zo is het altijd gegaan bij hun recente veroveringen; het zal deze keer niet anders zijn.' Xarbo merkt de gedrevenheid waarmee deze woorden gesproken werden op; er gaat veel overtuigingskracht van deze gast uit. Ook mensen in hun buurt kijken aandachtig toe als Gerdo spreekt; sommigen knikken instemmend. Xarbo ziet dat één van hen naar het platform waar de burgemeester staat toeloopt en hem zachtjes toespreekt, waarbij hun blikken richting Gerdo gaan.

Even daarna vraagt Strevor met luide stem om het woord. De burgemeester maant om stilte en geeft met een knikje aan dat deze kan beginnen: 'De stad gewapenderhand verdedigen brengt een groot gevaar met zich mee gelet op de reputatie van de Zamba's. Het lijkt daarentegen veel

verstandiger om de uitgestoken hand van de Zamba's aan te nemen en het bestuur van de stad over te geven aan hen, en zo stad en inwoners te sparen. We zouden onze vloot, die veilig op afstand buiten de stad ligt, alleen ter beschikking kunnen stellen als ze ons vredig behandelen. Overigens, ze zullen ons nog nodig hebben vanwege onze kennis van scheepvaart en navigatie, en vanwege onze handelsbetrekkingen.' Het komt Xarbo voor dat Strevors blik iets sluws krijgt als deze om zich heen kijkt om het effect van zijn woorden te peilen. Met enige verbetering roept Gerdo: 'Die kennis die u noemt is aanwezig bij slechts een paar mensen. Misschien laten ze een paar scheepslui in leven en, volgens hun gewoonte, jonge vrouwen en kleine kinderen, die als slaaf zullen gaan dienen. Ik weet uit ervaring wat deze schurken zoal uitvreten.' De burgemeester onderbreekt hem: 'Zolang er nog geen oorlog is kunnen we beter niet spreken van "schurken"; maar vertel eens wat u van de Zamba's weet.' Gerdo lijkt heel even van zijn stuk gebracht door de onderbreking en ook omdat hij nu alle aandacht op zich gevestigd weet maar begint desondanks te vertellen, met vaste stem en fiere houding. Hij vertelt ruwweg hetzelfde verhaal als eerder op de dag op de rietvelden, maar zonder de neerslachtigheid die hij lijkt te hebben afgeschud. Gaandeweg zijn verhaal lijkt zijn zelfvertrouwen steeds meer toe te nemen terwijl hij verhaalt van de gangbare praktijken van de Zamba's bij veroveringen, waarbij de bevolking grotendeels wordt afgeslacht met uitzondering van jonge vrouwen die vaak als sexslavin moeten gaan dienen in hun leger. Zijn verhaal maakt diepe indruk op vooral oudere vrouwen die soms jammeren bij het aanhoren van de gruwelijkheden of zachtjes voor zich uit staan te prevelen. Strevor die Gerdo's verhaal heeft aangehoord met duidelijk gefronste wenkbrauwen als om zijn twijfel bij het verhaal te onderstrepen vraagt nogmaals het woord en merkt op, met een smalende en belerende ondertoon in zijn stem: 'Maar al die opgediste wreedheden zullen we juist kunnen voorkomen door hen tegemoet te komen en het stadsbestuur aan hen over te laten.' Als hij is uitgesproken krijgt Xarbo de gelegenheid om Gerdo's verhaal te steunen: 'Echter, er zal dan geen sprake zijn van een ordentelijk stadsbestuur. Als er een ding duidelijk is geworden van Gerdo's verhaal', met een armgebaar duidt hij Gerdo aan, 'en van de verhalen die ons op een andere manier bereiken, dan is het wel dat dat de Zamba's niet zoiets als genade voor overwonnenen lijken te kennen.' Hij wendt zich al sprekend tot Strevor: 'Als het nu nog niet duidelijk is dat we met een wrede belager te maken hebben, na al de berichten van de afgelopen tijd, dan is de vraag "wanneer geloven we dat dan wel?" op zijn plaats.'

Strevor die door de geluiden van de mensen om hem heen voelt dat hij het pleit aan het verliezen is merkt op: 'Maar zij zullen ons zeker verslaan, je hoeft geen helderziende te zijn om te begrijpen dat ze de stadspoort en de waterpoort aan diggelen schieten en de stad innemen. En dan zal het er niet zo best voor ons uit zien.' Xarbo die ook zo zijn twijfels heeft en weet dat hij hier eigenlijk niet zo veel tegenin kan brengen antwoordt daarentegen: 'Ze zullen de stad mogelijk innemen, tenzij we kunnen rekenen op de koppigheid en dapperheid van de landweer en ook op die van de stadsbevolking.' Als hij de twijfel op de gezichten om hem heen ziet voegt hij daar met krachtige stem enkele woorden aan toe die hem plotseling invallen en die nog lang in de stad herinnerd zullen worden: 'Heb vertrouwen in onze mogelijkheden: Er is altijd een tenzij!' In latere jaren zal hij nog vaak terugdenken aan deze woorden, die de stemming om hem heen heeft doen omslaan van wanhopig naar strijdbaar en hem de bijnaam "meester Tenzij" zal opleveren. Xarbo merkt dat zijn laatst gesproken woorden door omstanders herhaald worden met een ondertoon van hoop en zich als het ware van mond tot mond verspreiden. Hij vangt de blik van Ynzoe op en ziet daarin iets van trots maar ook dat zij bij hem de twijfel over zijn eigen woorden heeft opgemerkt.

De burgemeester begint weer te spreken: 'Waarde poorters, als wij de stemming onder u goed begrijpen dan zullen we ons nooit overgeven aan tirannen en zullen we strijden tot de laatste man als ze ons morgen of wanneer dan ook aanvallen. Gaat heen en bereid u voor.' Het komt Xarbo voor dat de burgemeester zelf ook gehoopt had op een resultaat als vanavond behaald. Xarbo's blik

kruist die van zijn vader die schuin achter de burgemeester staat en ziet dat deze hem met enig ongeloof in zijn ogen aanstaart, maar hij knikt vriendelijk in Xarbo's richting als om hem zijn steun te betuigen.

Terwijl Xarbo met Xevin en Gerdo het plein verlaten lopen ze langs Strevor die hem spottend aankijkt en smalend opmerkt: 'Welterusten meester Tenzij, ik hoop dat je binnenkort geen spijt van je woorden krijgt.' Deze woorden worden ook door anderen opgevangen en geven aanleiding tot felle woordenwisselingen binnen groepjes mensen die her en der over het plein verspreid staan. Xarbo vangt alleen de woorden 'Meester Tenzij' op die de ene keer spottend maar vaak ook met hoop en vertrouwen worden uitgesproken.

Als Xarbo, Xevin en Gerdo het plein achter zich hebben en van elkaar afscheid nemen zegt Xevin wat hij er van denkt: 'Goed gesproken Xarbo en jij ook Gerdo, de boodschap werd goed ontvangen. Welterusten, we zien elkaar morgen als afgesproken.'

Het beleg

Nog ver voor het eerste hanengekraai, tegen het vierde uur, wordt Xarbo wakker door een blaas die op springen lijkt te staan. De droom die hem sinds zijn kindertijd vele malen heeft bezocht en ook weer de afgelopen nacht zijn slaap verstoort staat hem nog scherp voor de geest. In die droom vlucht hij in panische angst voor een oud, vals grijnzend vrouwtje dat hem achtervolgt tot zijn benen dienst weigeren en hij op de grond valt terwijl hij met zijn handen kluwend in het zand een uitweg zoekt. Het vrouwtje komt gemeen lachend naast hem staan. Terwijl ze hem hypnotiserend aanstaart valt Xarbo op hoe haar prachtige gebit contrasteert met haar vervallen uiterlijk. Haar ogen zijn waterig en vaal blauw en altijd beweegt haar mond alsof ze iets zegt, maar er komt nooit enig geluid. Dan verschrompelt haar gezicht tot een vormloos, onherkenbaar geheel. Dit is altijd het slot van deze zich steeds maar weer herhalende droom waarvan Xarbo overigens niet eens zou kunnen zeggen hoe vaak deze hem al overvallen heeft. Hij schudt Gerdo wakker die bij hem op de kamer slaapt. 'Het idee om een extra slok water te nemen heeft goed gewerkt. Ik moet nu snel naar achteren.' Gerdo knikt slechts met een flauwe glimlach rond zijn mond terwijl hij kwiek opstaat. Na een kort ontbijt met ook de ouders en broer van Xarbo neemt deze, iets inniger dan gewoonlijk, afscheid van zijn familie. Zijn moeder kijkt hem bezorgd aan als ze hem op het hart drukt voorzichtig te zijn terwijl ze hem nogmaals omhelst. Zijn broertje Xavi zegt op felle toon dat hij graag mee wil om de aanvallers weg te jagen. Xarbo aait over zijn hoofd en glimlacht, evenals Gerdo, om zoveel onverschrokkenheid. Voor ze vertrekken spreekt Xarbo's vader hem bemoedigend toe: 'Ik ben er van overtuigd dat jij en je vrienden het door schepenen in jullie gestelde vertrouwen niet zullen beschamen. Maar wees voorzichtig en hopelijk zal de Heer met jullie zijn.' Buiten gekomen gaan Xarbo en Gerdo door bijna stille straten, slechts verlicht door de maan in haar laatste kwartier en enige fakkels op straathoeken, op weg naar Xevins huis. Xarbo heeft het gevoel dat hij figureert in een vreemd toneelstuk waarin hij door toeval in verzeild is geraakt en waarvan de afloop hogelijk onzeker is.

Een groep nonnen en novicen kruist hun pad. In het zwakke licht van de maan is te zien hoe een van de novicen een dromerige blik werpt op Gerdo, alsof ze via hem zoekt naar een uitweg. Het komt Xarbo voor dat de dames aan touwtjes hangen als in een poppenspel en door een reusachtige speler worden gestuurd. Hij weet dat ze van plan zijn gedurende de nu ophanden zijnde aanval zich terug te trekken boven op de Horst om te bidden en dat ze zich, bij een eventuele plundering van de stad en de daaraan gepaard gaande verkrachtingen, in de Xarpur zullen storten: Liever dat dan hun zuiverheid verliezen.

Bij het huis van Xevin gekomen maakt deze zich los uit de schaduw van het gebouw en voegt zich bij hen. Over zijn schouder hangt een zelfgemaakte haakbus met een uitzonderlijk lange loop en daarbovenop een langwerpige buis die dient als kijker, zoals hij uitlegt aan Gerdo. Deze inspecteert geïnteresseerd en grondig alle onderdelen van het wapen in het schaarse maanlicht. Zijn aandacht is onder meer gewekt door het ontstekingsmechanisme. Hij stelt vele vragen hierover terwijl hij zich over de haakbus buigt. Xarbo vangt Xevins blik op. Diens blik straalt verwondering uit terwijl hij met vooruitgeschoven onderlip en naar beneden getrokken mondhoeken een paar keer knikkende beweginkjes maakt met zijn hoofd om zijn verbazing over de deskundigheid die schuil gaat achter Gerdo's vragen te benadrukken. Xevin legt hem uit dat het zogenaamde radslot bestaat uit een tandwiel, dat na het overhalen van de trekker razendsnel ronddraait door een van te voren gespannen bladveer. Dat tandwiel schuurt over een vuursteen en trekt zo vonken die het aangebrachte kruit moeten ontsteken. Het principe heeft Xevin geleerd van de smid van Stredo die het weer van een rondtrekkende gast had, Julius Tedesco. Deze had het principe opgedaan tijdens zijn verblijf in het verre zuiden, een groot aantal dagreizen ver, tot achter de hoge bergen.

Bij de deur van het Zuiderbastion gekomen wordt hen de ingang belet door een streng uitziende soldaat met een indrukwekkende snor met omhoogstaande eindpunten die stram in de houding staand de wacht houdt. ‘Van jullie komst ben ik op de hoogte,’ hij knikt hierbij in de richting van Xevin en Xarbo, ‘maar deze jongeman is niet aangemeld.’ Hij knikt nu in de richting van Gerdo. Hij blijft problemen maken, zelfs als Gerdo een schriftelijk bewijs van zijn voorlopige poorterschap toont, totdat de stadscommandant, die kennelijk iets opgevangen heeft, van bovenop het bastion naar beneden komt. Deze man, Xelibor geheten, een vriendelijk en intelligent uitziende stadsgenoot van Xevin en Xarbo, is slechts een tiental jaar ouder dan hen en heeft het vertrouwen gekregen van de schepenen om de verdediging van de stad te leiden. Hij maakt een opvallend ontspannen indruk en begroet hen vriendelijk: ‘Het is goed Pavik’ zegt hij tot de wachter en zich tot het drietal richtend ‘jullie komst is ons bekend, kom maar achter mij aan naar boven.’ In de toren, op de wenteltrap naar boven, spreekt Xelibor tot het drietal. Zijn stem galmt tussen de muren van de toren heen en weer evenals het geluid van hun voetstappen. ‘Jullie kunnen je vrijuit bewegen op het bastion en ook een tweetal, of als de strijd het toelaat, een drietal keer gebruik maken van de ballista, een blijde, die op de toren staat. Ik heb instructies van de schepenen hiervoor Ik heb de ballistacommandant, Grolnik, hierover ingelicht.’

Deze Grolnik staat hen bovenop de toren al op te wachten. Hij neemt hen aandachtig met zijn slimme, ietwat achterdochtige oogjes op. Hij opent zijn mond door zijn nogal groot uitgevallen kaak te laten zakken en een krachtig geluid te laten ontsnappen dat opgevat zou kunnen worden als ‘Goede morgen.’ Zijn kaak is overwoekert door een piekerige baard. Xarbo betrapt zich op een opkomende bezorgdheid over hoe Grolnik zijn machtig kaakgewricht op de plaats moet houden zonder dat na enige tijd zijn mond van vermoeidheid open gaat staan. Deze beantwoordt zijn onderzoekende blik met een treurige glimlach alsof hij Xarbo’s gedachten raadt en zelf ook wel enige zorgen over de stand zijn kaak heeft.

Als Xelibor zich verwijderd nemen Xarbo en Xevin de omgeving in zich op. Gerdo heeft meer belangstelling voor Xevins haakbus en blijft allerlei vragen stellen over het effect van wind en ook van de zwaartekracht op de richtzuiverheid en over hoe vaak en wanneer de loop wordt schoongemaakt. Als Gerdo toestemming krijgt om het wapen even vast te houden kijkt hij gespannen door het vizier, dat hij op de maan richt die nu ongeveer op zijn hoogste stand staat. Hij slaakt een zucht van verbazing. ‘De maan lijkt wel tien keer zo groot als normaal, en ik kan zelfs details op het maanoppervlak zien!’ Grolnik neemt hen meewarig op; hij is op een krukje naast de opgestelde blijde gaan zitten. Xarbo merkt op dat deze schietklaar is met het contragewicht-een grote kist vol keien- opgehesen naar de hoogste stand en ziet onder het geschut een jonge knaap liggen; zo te zien slaapt deze nog.

Bij het eerste ochtendgloren ontwaart hij aan de overzijde van de Xapur een grote troepenmacht die zich aan het verzamelen is. Ze stellen zich in alle stilte op in het gelid, rond de oversteekplek van de pont. De gedachte dringt zich bij hem op dat al deze mannen, vroeg of laat, sterven zullen als treurig lot van elk wezen. Dan realiseert hij zich dat al deze mannen daar staan uitsluitend om dood en verderf te zaaien in zijn stad. Misschien zien zij hen nu wel staan in het maanlicht bij de torentrans en verkneukelen ze zich al over hoe ze hem en zijn geliefden zullen kelen. Of -erger nog- misschien verkneukelen ze zich helemaal niet en zullen ze later op de dag allerlei wrede dingen uithalen uit gewoonte of omdat hun legerleiding dat eist.

‘Het zijn er zo ongeveer tweeduizend; waar de rest is laat zich raden,’ Xevin is naast hem komen staan en buigt zich over de torentrans. Hij tuurt in noordelijke richting langs de westelijke muur van Stredo aan het eind waarvan het Noorderbolwerk nu zichtbaar wordt in het licht van de ochtendzou. ‘Zoals verwacht zullen ze met een aantal ladders via de westermuur proberen de stad binnen te dringen’; Xevin fluistert bijna als hij dit zegt. Xarbo ziet dat een tiental platbodems aan

de voet van de muur in de Xapur liggen, waarschijnlijk verankerd in de daar rotsige bodem van de rivier. Verder stroomafwaarts zijn nog een groot aantal boten zichtbaar, sommige dicht beladen met strijders.

Grolnik is intussen opgestaan en port de slapende jongen die onder de blijde ligt wakker. Deze springt klaarwakker en vrolijk overeind. ‘Ga ogenblikkelijk de spanners en laders waarschuwen en vraag aan Xelibor hoever zij op het Noorderbastion zijn,’ zegt hij niet onvriendelijk. De jongen, die door Xevin niet ouder dan twaalf jaar wordt geschat, richt zich nog even tot Xarbo en Xevin voor hij wegsnelt. ‘Mijn naam is Wardo’ zegt hij glimlachend en met een speelse buiging. ‘Wij gaan hen vandaag’, hij maakt een beweging met zijn arm richting de overkant van de rivier, ‘een belangrijk lesje leren. Meester Tenzij en de heer Xevin zullen voor verbazing zorgen.’ De toon waarop dit gezegd wordt is luchtig en Xarbo verwondert zich erover dat de jongeling kennelijk van hun plannen op de hoogte is of het een en ander vermoedt. Grolnik broemt wat onverstaanbare klanken waaruit enig ongeduld spreekt waarna de knaap wegsnelt.

Grolnik is opgestaan en loopt naar de kantelen aan de kant van de rivier en begint haastig een dun touw binnen te halen. Xarbo hoopt dat het idee dat Ynzoeë, in samenspraak met hem, al een tijdje geleden geopperd heeft het beoogde effect zal hebben. Hij weet dat ongeveer op hetzelfde moment ook in het Noorderbolwerk ook zo’n touw wordt binnen gehaald. Beide dunne touwen zijn verbonden met een dikker touw dat over zijn volledige lengte van de westermuur verborgen heeft gelegen tussen de rotsen en de schaarse struiken aan de voet van die muur. Inmiddels heeft Grolnik een van de uiteindes van dat dikke touw binnengehaald; Xarbo ziet dat diens onderkaak van de inspanning weer naar beneden is gezakt. Met open mond verbindt Grolnik het uiteinde met een grote steen die in de werpschoen van de blijde ligt te wachten. Xevin kijkt voorovergebogen langs de westermuur naar het noorden: ‘Ze hebben al een vijftal ladders tegen de muur gezet, sommige met haken die over de muur heen grijpen; de Zamba’s staan klaar om naar boven te stormen!’ Even later zien Xarbo, Xevin en ook Gerdo, die zijn onderzoek aan Xevins haakbus even stopt, dat de eerste Zambakrijgers op het punt staan om over de stadsmuur te klimmen, fel belaagd door de verdedigers. Wardo komt hijgend terug: ‘De havik wordt geprepareerd’ brengt hij uit, kennelijk aangevend dat men ook op het noorderbolwerk bijna klaar is. ‘Prima,’ zegt Grolnik gehaast, ‘ga snel terug en zeg dat de buizerd gaat vliegen.’ Xarbo moet glimlachen om de overbodigheid van deze gecodeerde geheimzinnigheden en kijkt verbaast als de net weggestuurde knaap wederom het platvorm van het Zuiderbolwerk op rent. ‘De havik is klaar voor de jacht,’ zegt hij tot Grolnik, en tot Xarbo en Xevin met een vrolijke twinkeling in zijn ogen om hun verwonderde gezichten: ‘Mijn naam is Dowar, ‘ hij maakt een speelse buiging en vervolgt: ‘tweelingbroer van Wardo. Wij zullen de barbaren een hels dagje bezorgen!’ Dat laatste wordt bijna uitgeschreeuwd om boven het lawaai van het strijdgewoel op de Westerweergang uit te komen. Grolnik heeft ondertussen een grote houten hamer gepakt en gaat met opgeheven hamer naast de blijde staan. Als Xarbo voorovergebogen, tussen de tanden van de kantelen staand, langs de muur richting het Noorderbastion kijkt ziet hij dat een dik touw vlak langs de gehele lengte van de muur tussen de twee bastions hangt, in het midden van het touw op een hoogte halverwege die van de muur. Een vijftal ladders staan met hun voet in de Xapur die daar ondiep is en een rotsige ondergrond heeft. Enkelen van de aanvallers op die ladders hebben kennelijk ook het touw bemerkt en schreeuwen elkaar toe, opgewonden wijzend naar het touw. Hij hoort Gerdo’s stem achter zich roepen: ‘Ze vertrouwen het niet, maar lijken nog niet te begrijpen wat komen gaat.’ En even later: ‘Ze hebben het nu wel door. Ze gaan proberen met een verkorte ladder bij het touw te komen om het door te zagen of snijden.’ Een tiental Zambakrijgers hebben inmiddels de top van de westermuur bereikt en worden onthaald op een regen van pijlen terwijl bovenop de muur lansiers verwoed staan te prikken om de aanvallers af te weren. Een groeiend aantal aanvallers echter weet de weergang te

bereiken en probeert de weg vrij te maken voor hun kameraden die via de ladders naar boven klimmen.

Op dat moment klinken drie heldere klaroenstoten, komend van een blazer die volgens Xevins aanwijzingen precies tussen de twee bastions in is gaan staan. Xarbo, die nog steeds tussen de kantelen staat, draait zich om naar Grolnik en ziet dat deze met de hamer op een klos in een gat in de constructie van de blijde slaat waardoor de eindlus van een touw, dat het contragewicht op zijn plaats houdt, los raakt. Een lange esenhouten werparm wordt omhoog getrokken en het projectiel met daaraan vast het lange touw wordt met een suizend geluid richting de Xapur geslingerd.

Als hij van de muur afstapt naar het platvorm vangt hij de blik van Xevin op die hem starend aankijkt. Xarbo schrikt even van de ongewone felheid die uit zijn ogen lijkt te stromen en kijkt onwillekeurig achterom waar in de diepte de Xapur stroomt. Veel tijd voor peinzen heeft hij echter niet. Hij ziet dat Xevin zijn aandacht richt op de westelijke weergang waar een twintigtal aanvallers verwoede pogingen doen om deze te veroveren. Een aantal van hen draait zich onthutst om richting de Xapur waarvandaan geschreeuw en gekerm klinkt. Enkelen lijken het hopeloze van hun situatie in te zien en proberen zich te redden door over de kantelen in de rivier te springen. Enkele anderen hebben kennelijk besloten zich dood te vechten. Dit alles ziet Xarbo terwijl Xevin voor hem staat met zijn rug naar hem toe. Xarbo bespeurt een vreemde krampachtigheid in Xevins nek en schouders, alsof hij zijn vriend zojuist betraapt heeft bij iets. Achter zich hoort hij hoe Grolnik een viertal stevig uitzierende mannen, die net aan zijn komen lopen, de twee tredmolens -die zijdelings aan de blijde zijn bevestigd- in commandeert.

Als Xarbo zich weer over de tinnen van het Zuiderbastion buigt ziet hij dat alle vijf ladders vernield zijn: de buitenste twee zijn gebroken door de stootkracht van het touw aan de twee weggeslingerde projectielen, alleen de bovenste gedeeltes hangen met haken aan de muur, de overige drie ladders zijn achterover in het water gekiept of zijdelings weggeschoven. Aan de voet van de muur liggen een aantal gedode of zwaargewonde aanvallers. Er klinkt gekerm en er worden kreten geuit die Gerdo herkent als krachttermen waar de taal van de Zamba's -als alle andere- rijk aan is. Andere aanvallers die in diepere gedeeltes van de Xapur terecht zijn gekomen proberen zich naarstig van hun zware wapenrusting te ontdoen om niet naar de bodem van de rivier getrokken te worden. Een regen van pijlen vanaf de weergang veroorzaakt een nog grotere paniek en wanorde onder de afgeslagen Zamba's. Wat nog bewegen kan probeert zo snel mogelijk zwemmend of met de platbodems, waarvan enkelen vlam hebben gevat, naar het midden van de rivier te komen om zich met de stroming mee te verwijderen. Xarbo merkt dat Grolnik, die het tafereel aanschouwt met open mond, staat te grinniken. Deze roept juichend iets dat klinkt als een langgerekt 'Schoraak'. Wardo of Dowar staat vlak bij hen te juichen; hij klapt opgetogen in zijn handen en roept boven het lawaai van de vechtgewoel uit: 'Er is altijd wel een tenzij.' Hij glimlacht en kijkt Xarbo daarbij samenzweerderig aan.

Xevin die in zuidelijke richting staat te turen attendeert Xarbo op een oplaaiend vuur ergens op de westelijke oever van de Xapur een paar kilometer naar het zuiden. Hij verzucht: 'Dit onderdeel van onze plannen baart mij nog het meeste zorgen. In elk geval zijn onze vrienden daar mooi op tijd bezig en verstaan ze hun kunst als geen ander.' Als Xarbo even later met zijn ogen de Xapur in noordelijke richting volgt ontwaart hij een tweetal platbodems met op elk daarvan een kanon en manschappen, beschermd onder van mantelets -grote houten schermen gesteund door dikke balken- die hun richting op komen. Naar verwachting zullen de platbodems in het verlengde van de Istar verankerd worden vlak bij de westelijk oever van de Xapur: ver genoeg om geen makkelijk doelwit voor de blijdes te zijn maar voldoende dichtbij om de waterpoort aan flarden te schieten.

Xevin kijkt naar de staalblauwe lucht en steekt een natgemaakte vinger in de lucht. 'De wind blaast keurig afluandig,' mompelt hij. Xarbo volg zijn turende blik richting de rietvelden. Hij ziet dat de

nauwkeurig verspreide rietstapels branden, haast zonder enige rook af te geven. Een aantal mannen, onder wie hij Trebor en Gradisto meent te herkennen, is druk in de weer. Sommigen slepen emmers water aan; anderen zijn met voorgevormde en aan elkaar genaaide natte koeienhuiden bezig die op plekken woorden neergelegd die geen rook moeten afgeven om de precieze contouren van het af te beelden dier te definiëren. Even later ziet hij plots een sterke rookontwikkeling; kennelijk is men daar begonnen met het nat maken van de stapels. Een paar minuten later wordt de rookontwikkeling afgebroken door het brandende riet uit elkaar te trekken en het vuur te doven met scheppen rivierzand en natte huiden. Een vanuit hun positie vooralsnog vormeloos lijkende wolk stijgt, bijna gracieus, ten hemel.

Ondertussen zijn de twee platbodems, elk met een kanon erop, verankerd. Xarbo ziet dat het kruit in de kanonlopen wordt aangestampt en dat er kogels ingedaan worden. Hij kijkt achterom waar Grolnik met openhangende mond zijn helpers aanmoedigt terwijl een pot met brandende pek, waar de vlammen uitslaan, op de werpschaal van de blijde plaatst. Aan de hoogte van het contragewicht is te zien dat deze bijna weer klaar voor een nieuw schot. Een van de tweeling boodschappertjes meldt zich hijgend bij Grolnik en fluistert geheimzinnig: ‘De vogel gaat zo vliegen, hoe is het hier?’ De glunderende knaap maakt de indruk trots te zijn op zijn bijdrage aan de strijd. Na een kort knikje van Grolnik snelt de jonge bode, nadat hij glimlachend even de gezichten van de Xarbo, Xevin en Gerdo gemonsterd heeft, weer weg.

Xarbo bemerkt even later dat, vanaf de dichtstbijzijnde hoek van de Horst, Xenk met een rode doek zwaait: het afgesproken teken dat daarboven alles klaar is. Ook Ynzoe laat zich even zien en steekt haar hand op. Xarbo ziet hoe ze aandachtig de omgeving in zich op neemt. Naast Xarbo staat Xevin vluchtigjes terug met een witte doek in zijn hand. Als deze zich omdraait richting de rivier merkt Xarbo dat hij hem even peinzend aankijkt alsof hij nog over iets anders tobt dan alleen de verdediging van de stad. Xarbo richt zijn aandacht op de lucht in het zuiden en ziet een grote rookwolk naderbij komen die steeds meer de vorm van een springende kikker begint te krijgen. Het lijkt erop dat zelfs contouren van tenen en vingers te zien zijn; op de plek waar de ogen zouden moeten zitten is de blauwe lucht zichtbaar.

Plots klinkt het luide geknal van de twee kanonnen, kort na elkaar afgeschoten. Na een paar tellen worden die gevolgd door de weerkaatsing via de rotswand achter de waterpoort over de Istar. Geschrokken door de hardheid van de echo kijkt Xarbo in die richting. Een van de kanonskogels raakt met een dreun de rotswand net naast de plek waar de Istar zich naar beneden stort. Maar de andere heeft een wachtoeren op de overloop boven de waterpoort aan flarden geschoten. Vanaf de overkant van de rivier klinkt een luid gejuich van aanvallers, alsof hun overwinning al een feit is. Er is geen tijd om de ravage nauwgezet te bekijken. Wederom klinken er drie klaroenstoten waarop Grolnik zijn blijde afvuurt en de brandende vuurpot richting de platbodems met kanonnen vliegt terwijl de blijde een klagend geluid laat horen van balken die over elkaar glijden. Ook vanaf het Noorderbastion wordt een vuurkorf afgevuurd. Xarbo ziet dat het vanuit hun toren afgevuurde projectiel de dakbedekking van een van de kanoneerboden schampt voordat het sissend in het water valt; het andere mist beide boten op ruime afstand. De kaak van Grolnik zakt naar beneden terwijl hij zijn vuurpot met de ogen volgt. Hij gromt wat in zichzelf en geeft de blijde met de houten hamer een paar tikken aan de poten bij de rechterachterkant waarbij hij na elke tik scherp kijkt naar afdrukken op de bodem om de verschuiving van het gevaarte bij te houden. Vervolgens verzet hij de armpin een beetje om de werpafstand wat te vergroten. ‘De volgend is beter raak,’ roept hij waarna hij vier van de mannen die op de weergang vlakbij staan te wachten de tredmolen in beveelt. Onderwijl maakt hij het touwwerk van de blijde weer gereed voor het volgende schot. De vier tredmolenlopers gaan met enthousiasme weer aan het werk. Het is duidelijk dat ze blij zijn dat zij

ook een bijdrage aan de verdediging van de stad kunnen leveren. Xarbo ziet dat er intussen ook hard gewerkt wordt aan het herladen van de twee kanonnen.

Een luid gejoel klinkt op vanaf de overkant van de Xapur. Het geluid bereik hen nagenoeg ongedempt over het gladde wateroppervlak. Xarbo speurt naar de reden van dat gejoel en ziet dat de Zamba's aan de overkant hevig gesticulerend naar boven kijken. Sommigen lijken te dansen van vreugde anderen laten zich op de knieën zakken als in aanbidding van iets. Naar boven kijkend ziet hij dat de rookwolk die zolang die veraf was nogal vormeloos leek maar inmiddels duidelijk de vorm van een grote kikker heeft aangenomen. Het dier heeft grote, graaiende poten en een dikke kop en een suggestie van ogen in de vorm van openingen op de juiste plekken in het stuk dat de kop voorstelt: Gradisto en Trebis hebben hun werk goed gedaan. Grolnik mompelt wat en vraagt op een afkeurende toon: 'Zeker jullie idee?' Xarbo ziet dat de tweeling elkaar angstig vastklampen en met verbazing de dingen in zich opneemt. Bijna alle Zamba's zijn ondertussen neergeknield. Een stilte daalt lijkt neer te dalen over het gebied; zelfs vanaf de westelijke rondgang en vanaf die langs de Istar is weinig te horen. Aan de overkant van de Xapur valt een man op die enigszins afzijdig van de manschappen staat opgesteld en driftige gebaren maakt richting de kanonnières die, als in stille vervoering, naar de kikkerwolk staren. 'Die daar is Trada', Gerdo wijst naar de gebarende man aan de overkant terwijl hij zenuwachtig met zijn mond trekt; er klinkt verborgen woede door in zijn stem.

Maar Xevin merkt zachtjes op: 'Over een paar minuten gaat de wind draaien, het wordt ook tijd voor het rotsblok.' Xarbo merkt dat Xevin naar de schaduw kijkt die een van de kantelen op het platvorm bovenop de toren werpt en dat deze bijna een nauwelijks zichtbare streep –door Xevin een dag eerder getrokken- heeft bereikt: het tijdstip dat de wind draait van afluandig naar aanlandig is nabij. Hij bemerkt dat Xevins gezicht oplicht als deze, opkijkend in de richting van de Horst, twee armen opsteekt en deze snel weer laat zakken: het afgesproken teken om het rotsblok in de rivier te kiepen. Op de dichtstbijzijnde hoekpunt van de Horst ziet hij Ynzoeë staan, zwaaiend ten teken dat de boodschap begrepen is. Ongewild maakt angst zich van Xarbo meester: Als de dingen anders lopen dan gepland dan zal hij vandaag misschien alles verliezen en zal Ynzoeë een begeerde trofee zijn voor de Zamba's. Deze zullen nu vanaf de overkant van de rivier ook haar fraaie gestalte zien evenals haar sierlijk gevormde hals. Even later is ze verdwenen en Xarbo staart peinzend naar de plek waar ze zo-even nog stond. Maar de beeltenis zoals ze daarboven zo kwetsbaar op de Horst stond zal in de rest van zijn leven vaak nog in volle scherpte bij hem opkomen als hij aan haar denkt. Naar de Horst starend ziet hij dat iets verderop een grote groep stedelingen, die kennelijk bij de verdediging gemist kunnen worden, zich verzameld heeft om de gevechten van daar te volgen of mogelijk ook voor hun veiligheid. Hij draait zich weer om en hoort Xevin, die een natte vinger in de lucht steekt, zeggen: 'Het is nu nog slechts een kwestie van seconden.'

Xarbo bemerkt dat de stilte nu bijna volkomen is; alleen het gepiep en gesteun van de tredmolens is te horen. En van verre komt zachtjes het gestamp van de kanonnières door en van de dwingende stem van Trada die af en toe iets schreeuwt. Hij krijgt plots een inval. De boze blik van Grolnik trotserend gaat hij bovenop één van de kantelen staan terwijl hij bezwerende gebaren richting de kikkervormige rookwolk maakt. Aanvankelijk lijdt dit tot boegeroep vanaf de overkant en geschreeuw waaruit Xarbo opmaakt dat de godheid Zot wordt aangeropen.

Xevin blijkt het goed te hebben gezien: een aanvankelijk zwak briesje vanaf de zee in het noorden waait langs Xarbo's wangen. Als deze sterker wordt komen er gejammer en kreten van afschuw van over de rivier omdat de kikkerwolk uit elkaar wordt gewaaid zo dat er niets rest dan wat rookflarden. Hoewel de afstand daarvoor tamelijk groot is ziet hij dat veel van de gezichten van de Zamba's aan de overkant naar hem gericht zijn. Sommigen van hen lijken naar de Horst te kijken.

Mogelijk zien ze dat daar Xenk en kompanen, die vanaf Xarbo's plek niet te zien zijn, bezig zijn het rotsblok in het water te kieperen en vragen ze zich af wat dat allemaal te betekenen kan hebben. Xarbo gaat ondertussen door met zijn bezwerende, quasi-magische gebaren waarbij zijn armen richting de inmiddels in sluierwolken uit elkaar gewaaide kikkerwolk wijzen. Als hij een luide plons hoort, die maar net boven het lawaai uitkomt van de jammerende Zamba's uitkomt, besluit hij zijn zogenaamde magische krachten op de kanonneerplatbodems te richten. De bemanning aldaar is, aan hun gedrag te zien, bijna klaar voor een tweede schot. Op beide boten wordt een in olie gedoopte, brandende doek bij het ontstekingsgat gehouden. Twee luide knallen klinken kort naar elkaar. Xarbo hoort de kanonskogels weer fluitend overkomen en even later doel treffen: de metalen poort die de Istar moet afsluiten wordt stukgeschoten waardoor er een meer dan manskoot gat ontstaat en ook de weergang daarboven begint gevaarlijk af te brokkelen. Er klinkt luid gejammer vanaf die plek. Als Xarbo naar de nu juichende Zamba's kijkt aan de overkant van het water valt zijn oog op betrekkelijk kleine, ongevaarlijk ogende golfjes die langs de oever van de rivierbocht aan de overkant lopen. Hij hoort Xevin die vlak achter hem staat bijna juichend roepen: 'Daar komt wat aan, daar aan de overkant. Als alles klopt zul je zo wat meemaken!' Hij kijkt afwachting naar de kanoneerboten die, als de inschatting van Xevin klopt, problemen met de gebundelde golven zullen krijgen. Hij ziet dat de rechter boot plotseling aan een zijde opgetild wordt door een golf, kapseist en dat het kanon omvalt en in het water glijdt. Ook de bemanning wordt omver gegooid en enkelen van hen komen in het water van de Xapur terecht; anderen klampen zich aan de gekapseiste boot vast. De linker kanonneerboot deint even op de golven maar komt ongeschonden weer tot rust.

Plotseling klinkt naast hem een schot van een haakbus en hij ziet hoe Gerdo met een spierwit gezicht en de haakbus van Xevin in zijn handen zich tot Xevin en Grolnik wendt die met geërgerde gezichten op hem afspringen. Grolnik schreeuwt woedend tot Gerdo: 'Jullie gaan hier zomaar je eigen gang en lopen verdomme wel erg in de weg!' en tot Xarbo die op de kantelen staat 'Kom eraf, ik wil zo gaan schieten en je leidt mijn mannen af,' doelend op de helpers in de tredmolens naast de blijde. Xevin wendt zich ook tot Xarbo -die net van de kantelen afstapt- en spreekt spottend en met iets van gespeelde bewondering in zijn stem: 'Wie is toch deze man,' doelend op Xarbo, 'dat zelfs de wateren en de winden hem gehoorzamen?'

Maar Gerdo roept met triomfantelijke stem tegen Xevin en Xarbo: 'Ik heb Trada geraakt! Ik zag door de kijker zelfs de verbazing op zijn gezicht toen hij getroffen werd.' Zich tot Xevin richtend verontschuldigt hij zich: 'Het spijt me dat ik ongevraagd jouw haakbus gebruikt heb. Het was een plotselinge ingeving; ik moest het doen, als ik erover gepraat zou hebben zou ik -denk ik- niet raak hebben geschoten.' Grolnik, die geen oor heeft voor Gerdo's woorden blaft hen toe: 'Wegwezen! Ik ga zo weer schieten.' Maar Xevins en Xarbo's aandacht wordt nu getrokken door jammerende geluiden vanaf de overkant van de Xapur. Duidelijk is te zien dat een levenloos lichaam, van een zwaar gewonde of dode persoon, door een aantal strijders wordt weggedragen.

Xevin wendt zich grinnikend tot Gerdo: 'Als dat daar het lichaam van Trada is dan heb je vanmorgen goed opgelet bij de uitleg over de haakbus. En ook verdomd goed geschoten.' Het laatste wordt zachter gezegd, en er klinkt bewondering door in Xevins stem. Hij stapt op Gerdo af en neemt het wapen van hem over. Deze staat zachtjes in zichzelf te mompelen en zegt, nauwelijks hoorbaar door klagende geluiden vanaf de overkant en aarzelend gejuich van de verdedigers op de weergang en ook vanaf de torens bij de waterpoort: 'Het was hem zeker; hij greep naar zijn borst voor hij in elkaar stortte.'

Inmiddels richt Grolnik zich weer op de blijde; samen met wat helpers is hij bezig touwen los te maken nu het contragewicht zijn hoogste stand bereikt heeft. Xarbo hoort plotseling het gesuis van een brandende vuurpot, afgeschoten vanaf het Noorderbastion. Ditmaal is het een voltreffer: de

gekapseide kanoneerboot wordt geraakt op de zijkant en vliegt in brand. De bemanning, voor zover die zich aan het wrak hebben vastgeklampt, laten zich in het water vallen om zo snel mogelijk de oever te bereiken. Als Grolnik op het punt staat zijn blijde af te schieten roept Xevin hem toe dat schieten niet meer hoeft. Hij staat naast Xarbo bij de kantelen en kan de bewegingen bij de aanvallers goed volgen. Dezen lijken zich terug te trekken; ook de nog intacte kanoneerboot heeft de ankers gelicht en drijft stroomafwaarts weg. De bemanning maakt met hun hangende schouders een verslagen indruk. Als Grolnik naast hen komt staan kijkt hij met zichtbare verbazing en open mond naar de taferelen bij de aanvallers. Aan de overkant van de Xapur trekken de Zamba's weg in de richting van de dorpen Beer en Targo. Enigen van hen bemannen de boten die iets stroomafwaarts lagen, in afwachting van de bestorming en plundering van de stad. Ze hebben een geïmproviseerde draagbaar bij zich met een deken erover. Grolnik slaat Gerdo glimlachend op zijn schouder en roept hem luid lachend toe: 'Schoraaak!'. Gerdo lijkt in gedachten verzonken maar knikt vriendelijk naar Grolnik.

De soldaten op de weergang, bij de overwelving en bij het Noorderbastion laten een aarzelend maar langzaam aanzwellend gejuich horen, alsof ze aanvankelijk niet kunnen geloven dat de Zamba's de benen namen. Xevin tikt Xarbo op de schouder: 'Laten we gaan'. Samen met Gerdo nemen ze afscheid van Grolnik en een van de tweeling die nog op het Zuiderbastion staat te juichen; de nog nahijgende tredmolenlopers krijgen ook een vriendelijk woord van hen. Voor ze de wenteltrap afdalen komt de stadscommandant Xelibor hen opgetogen complimenteren en opheldering vragen over 'het schot van Gerdo', het 'gedoe met die uitgewaaide kikkerwolk' en hoe ze toch op het idee waren gekomen om met een rotsblok een boot te laten kapseizen. Ze nemen na enige uitleg gegeven te hebben hartelijk afscheid. Voor Xarbo afdalt kijkt hij uit over de stad die hij sinds zijn geboorte dagelijks heeft gezien maar die er vreemder uit ziet dan ooit onder de felle zon die tot zijn verbazing het hoogste punt nog maar net bereikt heeft. Het komt hem voor dat alles om hem heen plotseling opnieuw geschapen is -zoals pater Stofel het zou zeggen. Dat gevoel wordt nog versterkt door de opgetogenheid van de mensen die in een juichstemming de trap bij de Horst afdalen; hij kan Ynzoe niet onder hen ontdekken.

Beneden in de straten en op de pleinen van Stredo staan groepjes mensen druk gebarend met elkaar te praten. Het drietal wordt al snel omringd door aantal van hen van wie enkelen kennelijk in de gauwigheid al een paar kroezen bier achterover hebben geslagen. Een vrolijke jongeman roept lachend tegen Xarbo: 'Mooi werk, meester Tenzij.' Maar deze vangt ook achterdochtige en vuile blikken op in zijn richting. Mogelijk wordt hij verdacht van magie of het hebben van duivelse krachten. Xevin krijgt schouderkloppen van enkele stevig uitziende kerels vanwege zijn uitzonderlijke haakbus maar de meeste aandacht gaat uit naar Gerdo. Kennelijk heeft zijn naam als schutter van het bevrijdende schot, zoals overal geroepen wordt, al de ronde gedaan. Niemand van de omstanders wijdt ook maar een woord aan de gebeurtenissen met de kikkerwolk en het rotsblok dat de vloedgolf veroorzaakte.

Terwijl Gerdo omstuwt wordt door een aantal stedelingen trekt Xevin Xarbo aan de mouw om iets terzijde van het gewoel een gesprek te beginnen. 'Het lijkt er op dat jij Ynzoe al hebt ingepalmd.' Xarbo ziet dat Xevin dit uitspreekt met een zo neutraal mogelijk gezicht en in de verte staart alsof het gesprek hem amper wat aangaat. Om de scherpte wat uit Xevins woorden te halen antwoordt Xarbo hem in gelijke termen: 'Ik denk dat Ynzoe en ik elkaar ingepalmd hebben.' Xevin knikt droogjes en na een korte pauze vervolgt Xarbo: 'Wij zullen binnenkort wel gaan trouwen.' Xevin vraagt daarop ietwat beteuterd: 'Sinds wanneer hebben jullie dat dan afgesproken?' Xarbo reageert met 'Nee, we hebben nog niets afgesproken.' Xevin kijkt hem even vragend aan maar lijkt dan te vermoeden hoe een en ander in elkaar steekt. Hoewel Xarbo ziet dat het hem veel moeite kost

bemerkt hij toch de oprechtheid van de vriend sinds hun vroegste jeugd als deze hem met een spijtig glimlachje feliciteert.

Hoe het verder ging

De rest van het jaar 1538 zou Xarbo zich zijn gehele leven blijven herinneren als de gelukkigste periode van zijn leven. Allereerst was er de voltrekking van zijn huwelijk met Ynzoe dat plaats vond vrij snel na de eerste tekenen van haar zwangerschap en dat op een warme belangstelling van de hele stad kon rekenen. Het feest werd boven op de Horst gevierd waarbij uitbundig werd gegeten, gedronken, met sap voor de vele-al dan niet uitgenodigde- kinderen. Er werd naar hartelust gezongen en gelachen. Gradisto en Trebis hadden een grappig maar ontroerend lied voor het bruidspaar gecomponeerd dat ze, samen zingend en begeleid op een door Trebis bespeelde luit, uitvoerden. Ze waren op een rotsblok gaan zitten net voor de rotswand die de Horst aan oostelijke begrenst. Hierdoor hun gezang door reflectie op een harmonieuze wijze versterkt. Het refrein, waarin zowel Mr. Tenzij als de schone bruid opgehemeld werden, vond weerklank bij de aanwezigen die veelal hartstochtelijk meezongen. Xarbo had het even het gevoel dat een muur van geluid de Horst afschoof over de Xapur en in de richting van de ondergaande zon.

Xenk hield een luchtig betoog over ‘Rede, aantrekkingskracht en wetmatigheden’ waarbij de menselijke hebbelijkheden op de hak werden genomen, maar waarin ook diens mogelijkheden werden besproken. Zijn visie zorgde bij een gedeelte van de aanwezigen wel voor enige onrust en pater Stofel merkte met luide stem op dat God een alles bepalende factor is en dat hij ook de natuurwetten gemaakt heeft. Sommige oudere mannen die in de buurt van de pater stonden mompelden geërgerd iets over “Lutheraanse nieuwlichterijen”. Toen Xarbo bemerkte dat ze maar door bleven mopperen over allerlei veranderingen van de laatste tijd waaronder zij heftig meenden te lijden wenkte hij Wardo en Dowar. Die waren met veel elan en vrolijkheid aan het oberen. Hij vroeg hen zachtjes om met hun bierkannen de mopperende oudjes bij te schenken, die daarmee hun gramschap weg zouden kunnen spoelen. En zo werd een opkomend brandje op tijd geblust.

Xevin liet vervolgens, met hulp van enige omstanders, een niet al te groot rotsblok vanaf een door hem uitgemeten punt op de Horst in de Xapur vallen. Na een tweetal minuten gespannen wachten ontstond er een vloedgolf bij de oever, tegenover de plek waar de Istar uitmondt in de Xapur, die een speciaal voor dit doel aangestoken vuurtje doofde.

Later dat jaar, nog net voor de herfststormen was er het gelukkige weerzien van onze vrienden met Xatel, hun vroegere leermeester. Hoewel hij gedurende tien jaar slavernij aanzienlijk verouderd was keek hij helder uit zijn zeeblauwe ogen en had hij nog dezelfde krachtige stem als vroeger waarmee hij nog steeds trefzeker dingen kon overbrengen. Hij vertelde dat hij aan de Zamba’s was ontkomen eenvoudigweg omdat niemand meer acht op hem sloeg. Hij had uiteindelijk de stad Stredo als passagier op een Kogge weten te bereiken. Hij was erg blij om zijn oude leerlingen weer te ontmoeten en opgetogen toen hij ook Gerdo in goede gezondheid aantrof. Een van zijn eerste opmerkingen na zijn terugkomst was: ‘Ik heb wonderlijke dingen over de verdediging van Stredo gehoord met bijna onmogelijke gebeurtenissen. En vertel ook eens over die Meester Tenzij.’ Zelf vertelde hij dat de Banza’s, na het verlies van hun leider in de slag bij Stredo, zich hadden teruggetrokken in hun traditionele leefgebied in het oosten en dat ze voorheen veroverde steden weer hadden vrijgegeven aan de oorspronkelijke bewoners voor zover deze nog in leven waren.

De weinige bijeenkomsten op de Horst later dat jaar waren wat gezapig vergeleken met de speelsheid die voorheen de boventoon voerde. Het was of bijna iedereen met de gedachten elders was en weliswaar met heimwee terugdacht aan vroegere jaren, gelet op de anekdotes die werden opgehaald, maar ook bezig was met de toekomst. Heel uitgebreid werd daar niet over gesproken maar uit hetgeen sommigen van tijd tot tijd loslieten bleek achteraf in welke richtingen hun gedachten gingen en hoe ze hun toekomst zagen.

En Watan, de veerman; hij had een nieuwe invulling van zijn bestaan gevonden. Hij gaf binnen een maand of wat na de belegering door de Zamba's zijn veermanschap eraan en begon met het organiseren van toertochten voor belangstellenden, onder wie veel bezoekers van buiten de stad. Deze tochten liepen langs alle punten in de stad die een rol hadden gespeeld bij de belegering van Stredo, waaronder de Horst en, tegen een kleine extra vergoeding, ook de rietvelden vanwaar de kikkerwolk was opgestegen. Hij vertelde met veel vuur over het schot van Gerdo, over de kikkerwolk, waarbij de kikker in de loop der jaren steeds groter werd, evenals de vloedgolf die de kanoneerboot verzwolgen zou hebben. En jawel, hij had al die slimme jongens en dat slimme meisje gekend die dit alles hadden uitgeknobbeld. Hij vertelde vol trots over Xevin, die samen met Gerdo wapenadviseur waren geworden bij een volk dat een gerechtvaardigde vrijheidsoorlog uitvocht tegen een tiran, een paar dagreizen naar het westen ver. En ook dat Xenk een boekdrukkerij was begonnen in Stredo zelf. Hij drukte, naast de Bijbel, de werken van de Griekse ouden en Utopia van Thomas Moore in de landstaal. Daarnaast had hij ook een eigen werkje uitgegeven getiteld: "Wetten: zeker en vast" waarin hij onder meer gewaagde ideeën over de banen van de planeten besprak. Ook roemde Watan altijd de muzikale composities van Trebis en Gradisto die door hen en ook anderen aan allerlei hoven en op marktplaatsen in verre streken ten gehore gebracht werden. En, als hij met zijn gezelschap langs het stadhuis wandelde, vertelde hij steevast over meester Tenzij en zijn vrouw Ynzoe die daar met hun kroost woonden.

Zo gingen vele jaren voorbij. Op zekere dag echter voelde Xarbo dat zijn einde naderde. Zijn vrouw Ynzoe was een paar jaar daarvoor al overleden. Hij riep zijn kinderen bij zich en bracht hen op de hoogte. Deze nu waren onaangenaam verrast en diep bedroefd. Ze smeekten: 'Probeer nog enige tijd bij ons te blijven, wij en je kleinkinderen kunnen jou en je verhalen nog lang niet missen. Blijf leven, er is immers altijd een tenzij.' Dat laatste zeiden ze vol hoop. Maar Xarbo glimlachte en zei: 'Ik heb er vrede mee. Er is inderdaad altijd een tenzij, tenzij er geen tenzij is.' Spoedig daarop overleed hij in zijn slaap.

De laatste dagen van zijn leven dacht hij nog vele malen terug aan die wonderlijke zomerdagen in het jaar 1538 toen de aarde nog jong leek en zowel de levende als de dode dingen vol bezieling schenen en elk zuchtje wind opwindende beloftes in zijn oren leek te fluisteren.